

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Government

Broj: 02-04-4183-25/20
Sarajevo, 20.02.2020. godine

Na osnovu člana 26. i 28. stav (4) Zakona o Vladi Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/14 – Novi prečišćeni tekst, 37/14 – Ispravka), Vlada Kantona Sarajevo na **59.** sjednici održanoj **20.02.2020.** godine, donijela je sljedeći

ZAKLJUČAK

1. Usvaja se Akcioni plan zapošljavanja Kantona Sarajevo za period 2020-2023.
2. Zadužuju se odgovorne institucije iz Akcionog plana iz tačke 1. ovog zaključka da aktivno učestvuju u implementaciji navedenog dokumenta.
3. Zadužuje se Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području Kantona Sarajevo da prati implementaciju predmetnog Akcionog plana i daje preporuke u vezi sa politikama i programima zapošljavanja koji se implementiraju na području Kantona Sarajevo.
4. Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u "Službenim novinama Kantona Sarajevo" sa Akcionim planom zapošljavanja Kantona Sarajevo za period 2020 -2023, koji je sastavni dio ovog Zaključka.

PREMIJER

Edin Forto

Dostaviti:

1. Predsjedavajući Skupštine Kantona Sarajevo,
2. Zamjenica predsjedavajućeg Skupštine Kantona Sarajevo, gđa. Danijela Kristić,
3. Premijer Kantona Sarajevo,
4. Kabinet premijera,
5. Ministarstva 12x,
6. Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom,
7. Službe Kantona Sarajevo 9x,
8. Kantonalna uprava za inspeksijske poslove,
9. Kantonalna uprava civilne zaštite Kantona Sarajevo,
10. Zavodi 5x,
11. Fondovi 4x,
12. Agencija za privatizaciju Kantona Sarajevo,
13. Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području Kantona Sarajevo 1x (putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo),
14. Svim javnim ustanovama Kantona Sarajevo 3x (putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo i Ministarstva zdravstva),
15. Svim javnim preduzećima Kantona Sarajevo 4x (putem Ministarstva saobraćaja, Ministarstva komunalne privrede i infrastrukture, Ministarstva pravde i uprave i Ministarstva privrede),
16. Za objavu u "Službenim novinama Kantona Sarajevo",
17. Evidencija,
18. Arhiva.

web: <http://vlada.ks.gov.ba>
e-mail: ssv@ssv.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-068, 562-070
Fax: + 387 (0) 33 562-211
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

2019

AKCIONI PLAN ZAPOŠLJAVANJA KANTONA SARAJEVO

Sadržaj

Uvodne napomene.....	2
1. Tržište rada u Kantonu Sarajevo – analiza stanja.....	5
1.1. Demografska slika KS	5
1.2. Ključni pokazatelji sa tržišta rada u Kantonu Sarajevo.....	6
1.2.1. Stanje po pojedinim lokalnim zajednicama u KS.....	12
1.3. Obrazovanje i ponuda radne snage u KS.....	14
1.4. Potencijal zapošljavanja i struktura potražnje za radnom snagom u KS.....	17
2. Podrška zapošljavanju u Kantonu Sarajevo.....	23
2.1. Aktivne politike tržišta rada u KS.....	23
2.1.1. Posredovanje u zapošljavanju	24
2.1.2. Mjere za poticaj zapošljavanja	29
2.2. Ocjena programa podrške subjektima male privrede u KS.....	35
3. Strateški dio: strateški fokus sa ciljevima, prioritetima i mjerama	41
3.1. Strateški fokus.....	41
3.2. Ciljevi, prioriteti i mjere APZ	42
4. Implementacija, monitoring i izvještavanje	46
4.1. Nosioци realizacije akcionog plana.....	46
4.2. Izvori finansiranja za realizaciju akcionog plana	46
4.3. Monitoring i izvještavanje	47

Uvodne napomene

U 2019. godini vlasti Kantona Sarajevo¹ su formirale Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala za područje kantona². Vijeće okuplja ključne aktere na tržištu rada u Kantonu Sarajevo. U rad vijeća uključena su relevantna kantonalna ministarstva³, kantonalna služba za zapošljavanje, kantonalna privredna komora, regionalna razvojna agencija, itd. Vijećem predsjedava premijer Kantona Sarajevo.

Primarni cilj formiranja vijeća je osigurati platformu kroz koju će sve ključne zainteresovane strane zajednički diskutovati i definisati prioritetne mjere i aktivnosti vezano za reformu tržišta rada u KS, tj. da se kroz bolje usklađivanje obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada, jačanje funkcije posredovanja i povećanje učinkovitosti aktivnih politika tržišta rada, jačanje privatnog sektora i privlačenje novih investicija smanji nezaposlenost (poveća zaposlenost) na području KS. Na konstituirajućoj sjednici vijeća, kao jedna od ključnih aktivnosti za 2019. godinu utvrđena je izrada Akcionog plana zapošljavanja za područje KS.

Izrada Akcionog plana zapošljavanja trebala bi da osigura sljedeće dodane vrijednosti:

- Objedinjavanje ključnih aktera i područja politike (obrazovanje, tržište rada, privreda) kako bi se holistički procijenile prepreke u zapošljavanju i otvaranju novih radnih mjesta, generirale nove ideje i postigao konsenzus o primarnim ciljevima i rješenjima za uspostavljanje mehanizama za provedbu akcionog plana;
- Poboljšanje vertikalne i horizontalne komunikacije između kreatora politika;
- Bolje prilagođavanje politika specifičnim okolnostima, potrebama i prilikama u KS;
- Veća efikasnost u planiranju i korištenju raspoloživih resursa;
- Bolja podrška za određene ciljne grupe (mladi, žene, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada);
- Promocija inovacija, pilotiranje novih mjera usklađenih sa specifičnim zahtjevima pojedinih ciljanih grupa;
- Preciziranje uloge i odgovornosti svih aktera na tržištu rada (ministarstva, službe, obrazovne institucije, poslovni sektor, itd.) vezano za osiguranje potrebnih resursa, poboljšanje poslovnog okruženja, razvoj socijalne zaštite, itd.;
- Jasno definiranje potreba i ciljeva partnerstava, mehanizama koordinacije, praćenja realizacije te ocjene učinaka i izvještavanja;
- Testiranje i podjela primjera dobre prakse i "know-how" o tome što daje rezultate, a šta ne.

Akcioni plan zapošljavanja (u daljnjem tekstu: APZ) za KS za period 2020.-2023. predstavlja konsolidirani pregled ciljeva i prioriteta politike zapošljavanja koji se trebaju postići provedbom aktivnih programa i mjera na tržištu rada, kao i aktivnosti poduzetih u okviru drugih sektorskih politika i aktuelnih procesa

¹ U daljnjem tekstu KS.

² Ova aktivnost predviđena je Akcionim planom za implementaciju Strategije razvoja KS za period 2019-2021. (Strateški cilj 1 – Povećati zaposlenost i kreirati nova bolje vrednovana radna mjesta; Mjera 2.1.3; Projekat 2.1.3.1. Uspostavljanje koordinacionog tijela za obrazovanje i zapošljavanje u KS po modelu Teritorijalnog pakta za zapošljavanje.

³ Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo – MRSPIKS, Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo – MPKS, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo – MONKS.

reformi u oblastima unapređenja poslovnog ambijenta i podrške privredi, obrazovanja, politike podrške mladima, socijalne politike, koji su relevantni i imaju utjecaj na politiku zapošljavanja.

Aktivnosti na pripremi Akcionog plana realizovane su u periodu septembar – decembar 2019. godine. Najprije su održani inicijalni sastanci sa predstavnicima ministarstava koja participiraju u radu Vijeća za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala u KS (Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstvo privrede KS, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS) i predstavnicima Javne ustanove Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo. Na ovim sastancima je prezentiran pristup u pripremi dokumenta, osiguran uvid u godišnje izvještaje o radu ovih institucija, interne statističke podatke i sl.

Koristeći dostupne statističke podatke vezane za tržište rada, obrazovanje i stanje privrede u KS, pripremljen je prvi draft situacione analize i identificirani su ključni akteri sa kojima će se obaviti razgovori, odnosno, koje bi, obzirom na specifično znanje i iskustvo u oblasti tržišta rada i zapošljavanja, trebalo uključiti u izradu akcionog plana zapošljavanja. Prije svega, misli se na Udruženje poslodavaca KS, udruženja/komore stranih investitora, Privrednu komoru KS, Centar za socijalni rad KS, privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, Turističku zajednicu KS, značajne međunarodne projekte u domenu tržišta rada i zapošljavanja (kao što je Projekat zapošljavanja mladih - YEP, Market Makers), itd. Paralelno sa ovim aktivnostima, a na osnovu prikupljenih godišnjih izvještaja o radu relevantnih institucija, rezultata dostupnih empirijskih istraživanja, obavljenih razgovora sa predstavnicima Službe za zapošljavanje KS i Ministarstva privrede KS⁴, urađena je analiza programa podrške/poticaaja zapošljavanju Službe za zapošljavanje KS, kao i analiza programa podrške subjektima male privrede koju realizira Ministarstvo privrede KS.

U komunikaciji sa predstavnicima UNDP-a i ministrom rada i socijalne politike održano je više od 20 sastanaka na kojima je predstavljena aktivnost izrade akcionog plana i na kojima su prikupljane ideje i konkrenti prijedlozi koji bi se mogli ugraditi u akcioni plan zapošljavanja. Sastanci su pokrili čitav teritorij KS.

Pripremljeni nalazi prezentirani su na drugom sastanku Vijeća za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala KS. Najprije je predstavljena situaciona analiza i ocjena programa podrške novom zapošljavanju u KS. Nakon što su usvojeni ključni zaključci situacione analize, usaglašeni su primarni ciljevi za period 2020.-2023. godina, kao i njihova operacionalizacija kroz ključne prioritete, mjere i aktivnosti. Konačno, prezentiran je i prvi draft akcinog plana zapošljavanja sa definiranim nosiocima aktivnosti, rokovima, očekivanim rezultatima itd. Prijedlozi i sugestije učesnika skupa su inkorporirani u finalnu verziju akcionog plana.

Jedan od zaključaka skupa je da se do kraja godine finalizira akcioni plan u dijelu koji se odnosi na izvore sredstava i kvantifikaciju očekivanih rezultata. Sa tim u vezi, najavljena je još jedna runda razgovora sa Ministarstvom privrede KS, Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade KS i Službe za zapošljavanje KS. Na ovim sastancima bi se

⁴ U pitanju su institucije koje na godišnjem nivou izdvajaju najveća sredstva za programe koji spadaju u domen podrške novom zapošljavanju.

trebale precizirati aktivnosti oko formalizacije akcionog plana, posebno u dijelu koji se odnosi na monitoring i evaluaciju njegove realizacije, a čije ključne odrednice su prezentirane na sastanku vijeća.

1. Tržište rada u Kantonu Sarajevo – analiza stanja

Analizu stanja na tržištu rada u Kantonu Sarajevo započinjemo osvrtom na ključne demografske trendove koji imaju odgovarajuće refleksije na raspoloživost radne snage i zapošljavanje na području KS. Nakon toga su kroz prezentaciju seta indikatora identificirani ključni izazovi na tržištu rada, odnosno kategorije nezaposlenih sa otežanim pristupom tržištu rada u KS. Posebno je analizirana ponuda radne snage na području kantona. Posljednji dio ovog dijela dokumenta elaborira potencijale za rast i novo zapošljavanje na području kantona, kao i ključne izazove sa kojima se KS suočava s tim u vezi.

1.1. Demografska slika KS

U kontekstu tržišta rada i zapošljavanja Bosna i Hercegovina (BiH) se u posljednjih nekoliko godina suočava sa izazovom ubrzanog smanjenja broja, posebno radnosposobnog, stanovništva. Navedeno je rezultat dva ključna faktora: opadajuće stope nataliteta i sve izraženijih emigracijskih tokova. U tom kontekstu može se slobodno kazati da BiH dijeli negativne demografske karakteristike razvijenih (negativan prirodni priraštaj) i zemalja u razvoju (negativan migracijski saldo). Međutim, kada se radi o KS, ovo nije slučaj (pogledati tabelu ispod). Prirodni priraštaj u KS, iako opadajući, još uvijek je pozitivan. Isto vrijedi i za migracijski saldo. Migracije prema inostranstvu su negativne, ali su one više nego kompenzirane pozitivnim unutrašnjim migracijama.

Tabela 1. Demografska kretanja: KS vs. FBiH

Indikator	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Stanovništvo KS	413.034	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414
Stanovništvo FBiH	2.219.131	2.215.997	2.210.994	2.206.231	2.201.193	2.196.233
Učešće KS u FBiH	18,61	18,71	18,83	18,92	19,01	19,10
Rođeni	-	4.566	4.619	4.774	4.856	4.530
Umrli	-	4.215	4.469	4.295	4.400	4.437
Prirodni priraštaj	-	351	150	479	456	93
Migracijski saldo	-	1.485	1.093	474	544	797

Izvor: Federalni zavod za statistiku – demografska statistika (različite godine)

Kao rezultat navedenih kretanja učešće KS u ukupnom stanovništvu u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) povećano je sa 18,61 posto u 2013. na 19,10 posto u 2018. godini.

Slični trendovi mogu se primijetiti i kada se radi o broju djece u osnovnim školama u KS u odnosu na FBiH (tabela ispod).

Tabela 2. Djeca u osnovnim školama (KS vs. FBiH)

Školska godina	FBiH		KS	
	Škole	Upisani	Škole	Upisani
2013/2014	1 111	198 840	87	34 817
2014/2015	1 109	194 867	87	36 093
2015/2016	1 105	191 210	90	36 490
2016/2017	1 105	189 019	88	35 982
2017/2018	1 088	185 605	89	37 077

Izvor: Federalni zavod za statistiku – statistika obrazovanja (različite godine)

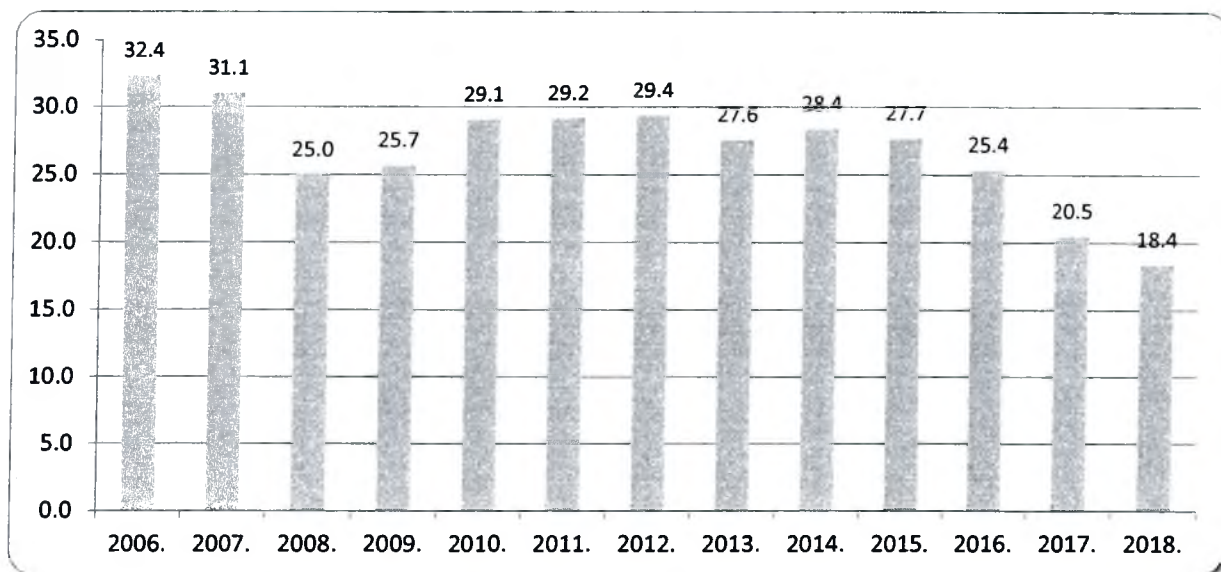
Dok se broj djece u osnovnim školama u periodu 2013.-2018. godina u FBiH smanjio za skoro 7 posto, u istom periodu broj djece u osnovnim školama u KS se povećao za gotovo isto toliko.

Dakle, zaključak je da KS, za razliku od ostataka (F)BiH još uvijek bilježi pozitivne demografske trendove, prije svega kao rezultat značajnih migracijskih tokova iz ostatka (F)BiH.

1.2. Ključni pokazatelji sa tržišta rada u Kantonu Sarajevo

Nakon krize iz 2009. godine i perioda ekonomske stagnacije 2010.-2014. godina, BiH bilježi nešto bolje ekonomske rezultate u posljednje četiri godine (2015.-2018.). Stope rasta realnog BDP-a oko tri posto godišnje reflektirale su se u smanjenju nezaposlenosti⁵ za gotovo 10 procentnih poena, tj. sa 28,4 posto u 2014. na 18,4% u 2018. godini (Slika 1 ispod).

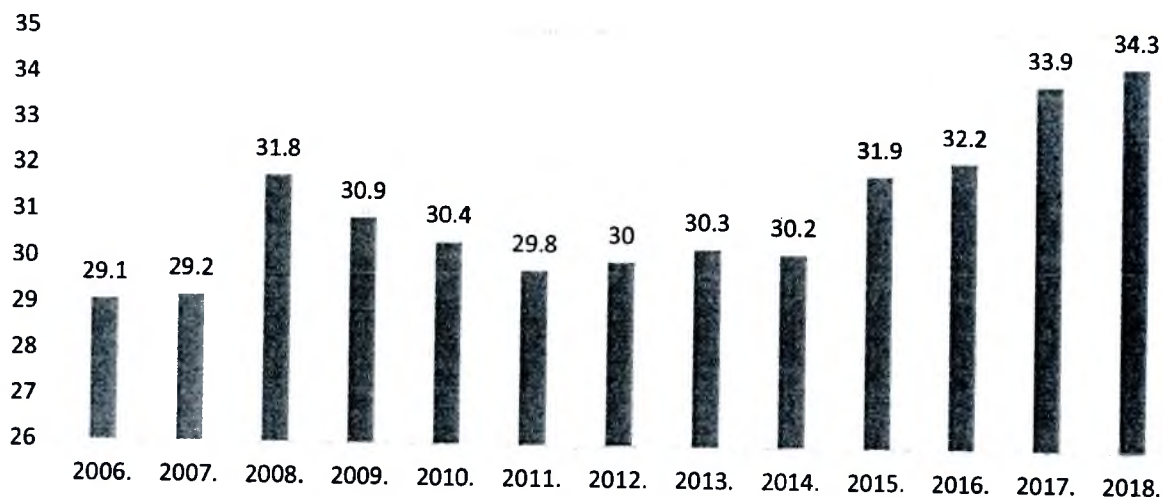
Slika 1. Kretanje stope nezaposlenosti u BiH (ILO pristup)

⁵ U pitanju je anketna nezaposlenost mjerena prema metodologiji Međunarodne organizacije rada (ILO) koju redovno godišnje provode statističke agencije u BiH.

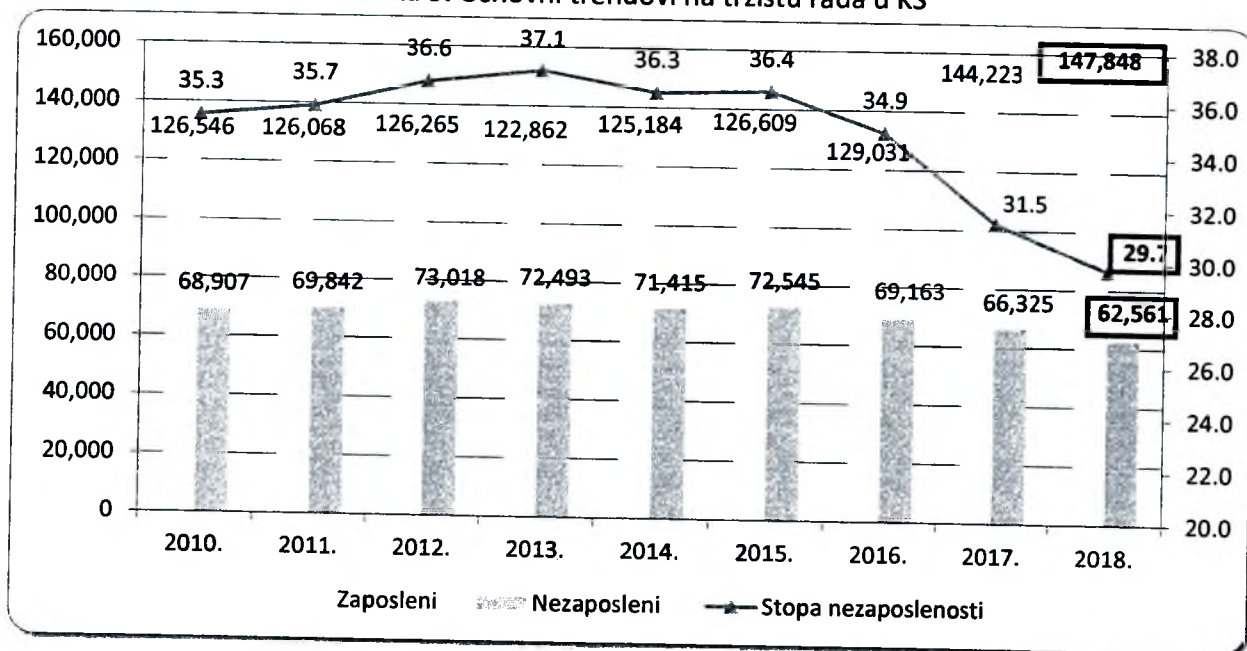
Iako je u istom periodu zabilježen i rast stope zaposlenosti⁶, on je bio dosta niži, sa 30,2 na 34,3 posto (slika 2). Razlika se u principu objašnjava izraženim emigracijskim tokovima u zemlje EU, posebno radnosposobnog stanovništva.

Slika 2. Kretanje stope zaposlenosti u BiH (ILO pristup)

Kretanja na tržištu rada u KS u skladu su sa istim na nivou (F)BiH. Obzirom da nalazi iz ankete o radnoj snazi nisu raspoloživi na kantonalnom nivou, do navedenih zaključaka dolazimo analizom raspoloživih administrativnih podataka o kretanju broja zaposlenih, nezaposlenih i stopi nezaposlenosti u KS (slika 3).

Slika 3. Osnovni trendovi na tržištu rada u KS

⁶ Mjerena odnosom broja zaposlenih i 15+ stanovništva. Treba primijetiti da se ova formula bitno razlikuje u odnosu na formulu koje zemlje EU koriste kod definiranja jednog od EU 2020 ciljeva – stopa zaposlenosti stanovništva od 20 do 65 godina na nivou od 75 posto.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj zaposlenih u KS na kraju 2018. iznosio je 147.848 i za gotovo 20.000 je veći u odnosu na kraj 2014. godine. Treba primijetiti da se dio porasta registrovane zaposlenosti vezuje za izmjenu načina evidentiranja u smislu da se u posljednjih nekoliko godina koriste podaci Poreske uprave FBiH. Broj registrovanih nezaposlenih osoba u istom periodu je sa oko 72.000 smanjen na 62.000. Administrativna stopa nezaposlenosti⁷ je sa 36,3 posto smanjena na 29,7 posto. U odnosu na ostatak FBiH, pokazatelji tržišta rada u KS su osjetno bolji. Primjera radi, administrativna stopa nezaposnosti je za oko trećinu niža u odnosu na FBiH.

Ključne karakteristike nezaposlenih osoba u KS predstavljene su u tabeli ispod. Možemo primijetiti smanjenje broja registriranih nezaposlenih s nižom stručnom spremom (uglavnom kao rezultat izlaska iz kategorije radno sposobnog stanovništva, obzirom da njihov broj u kategoriji zaposlenih nije rastao) i onih sa srednjom stručnom spremom. S druge strane za skoro 50 posto je povećan broj registrovanih nezaposlenih s visokom stručnom spremom. Ovo je prije svega rezultat toga da privreda KS nije bila u stanju apsorbirati osjetan porast broja svršenih diplomanata (uglavnom društvenih smjerova) koji je posebno izražen u periodu od 2009. godine. U periodu od 2011. do 2018. učešće visoko obrazovanih u strukturi nezaposlenih u KS je povećano sa 10,0 na 14,3 posto.

Tabela 3. Karakteristike nezaposlenih osoba u KS

Karakteristika	2011	2013	2015	2017	2018
Niža stručna sprema	22.352	21.644	19.972	18.548	17.465
Srednja stručna sprema	39.354	41.878	42.089	39.001	36.152
Visoka stručna sprema	6.850	9.225	9.454	9.449	8.944
Ukupno	68.556	72.747	71.515	66.998	62.561
% niža	32,6	29,8	27,9	27,7	27,9
% srednja	57,4	57,6	58,9	58,2	57,8
% visoka	10,0	12,7	13,2	14,1	14,3
Prvi put traže posao	27.755	27.796	26.704	23.748	21.118
Žene	41.562	43.652	43.116	41.263	38.973
Duže od 1 godina (%)	79,3	79,5	78,0	78,4	77,2
Duže od 5 godina	42,5	50,2	46,0	47,9	47,6

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Dalje, možemo uočiti da je jedna trećina registrovanih nezaposlenih osoba u KS bez bilo kakvog radnog iskustva. Nezaposlenost kod žena je osjetno viša nego kod muškaraca. Od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih, žene čine oko 62 posto. Vezano za poziciju žena na tržištu rada, posebno je interesantno to da je njihovo učešće u posljednjih 4-5 godina povećano u strukturi nezaposlenih (sa oko 60 na 62 posto), ali isto tako i u strukturi zaposlenih (sa 43 na 45 posto). Ovo je rezultat povećanja aktivnosti žena na tržištu rada (smanjenje kategorije neaktivnih žena).⁸

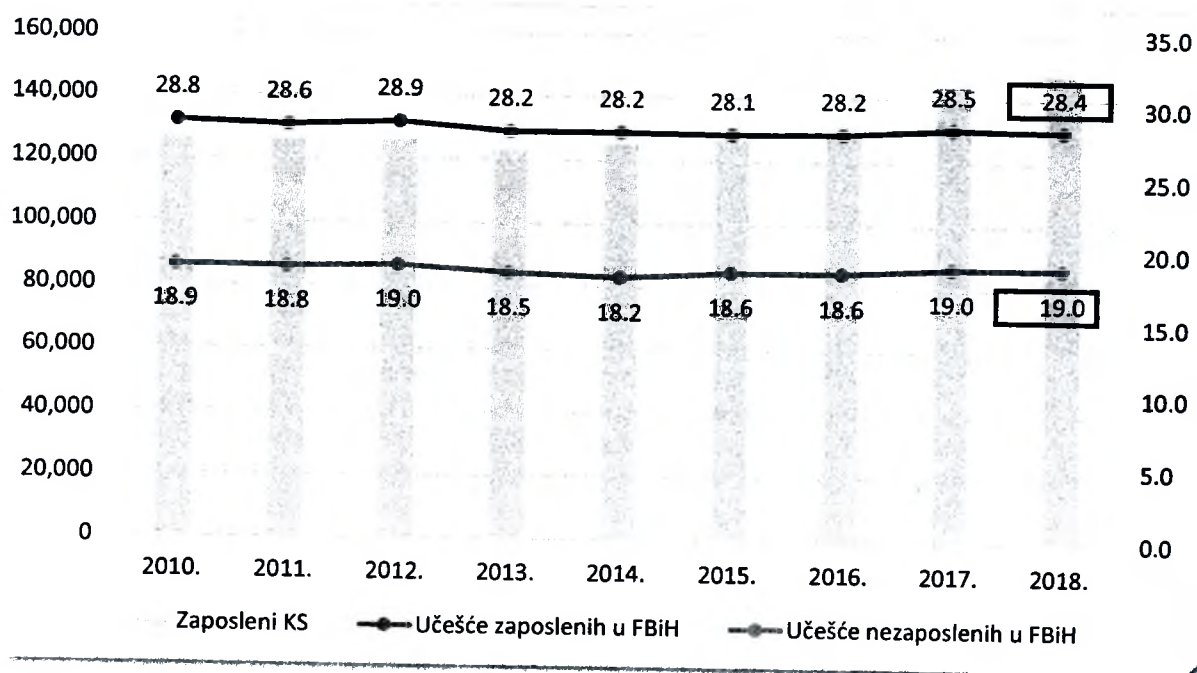
⁷ Mjerena odnosom registrovanih nezaposlenih na Službi za zapošljavanje KS i radne snage. Ista se bitno razlikuje u odnosu na anketnu nezaposlenost zbog toga što je na službi registrovan kao nezaposlen značajan broj neaktivnih osoba, registrovanih na službi radi regulisanja zdravstvene zaštite ili nekih drugih prava.

⁸ Takođe, treba primijetiti i da je učešće žena u strukturi zaposlenih u KS nešto više u odnosu na FBiH (45 naspram 41 posto).

Nezaposlenost u KS je (kao i u ostatku (F)BiH) u principu strukturne prirode. Gotovo 80 posto registrovanih nezaposlenih na zaposlenje čeka duže od godinu dana. Učešće dugoročnih nezaposlenih je dosta stabilno tokom vremena. Gotovo polovina nezaposlenih na posao čeka pet godina ili duže.

Ono što posebno privlači pažnju kada se radi o KS, jeste da ovaj kanton u odnosu na ostatak FBiH, uprkos činjenici da izdvaja značajne iznose sredstava za poticaje novom zapošljavanju (putem Službe za zapošljavanje KS, Ministarstva privrede KS i sl.), u posljednjih nekoliko godina ne bilježi bolje trendove na tržištu rada (slika 4).

Slika 4. Zaposleni/nezaposleni u KS vs. FBiH

U periodu 2010.-2018. učešće KS u ukupnoj zaposlenosti u FBiH je prilično stabilno i kreće se u rasponu od 28 do 30 posto. Slično tome, u istom periodu učešće KS u ukupno registrovanim nezaposlenim osobama na nivou FBiH kreće se između 18 i 19 posto.

U tabeli ispod dat je pregled kretanja na tržištu rada u KS u prvih 9 mjeseci 2019. godine.

Tabela 4. Kretanja na tržištu rada u 2019. godini

Kategorija	31.12.2018.	30.09.2019	Rast
Zaposleni	139.760	142.909	+3.149
Nezaposleni	62.561	58.534	-4.027
Učešće žena	62,30	62,89	0,60
RVI i invalidi	1.836	1.812	-24
Demobilizirani borci	6.041	5.677	-364
Novčana pomoć	2.391	2.430	39
Dokup staža	291	389	98

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Na osnovu podataka iz tabele, možemo zaključiti da su ključni trendovi nastavljeni i u 2019. godini. Broj registrovanih nezaposlenih je smanjen za oko 4.000 dok je broj zaposlenih povećan za oko 3.000. Učešće žena u strukturi nezaposlenih je povećano za 0,6 posto.

Broj registriranih nezaposlenih invalidnih osoba je oko 2.000. Prema rezultatima provedenih istraživanja organizacija⁹ koje rade sa ovom kategorijom nezaposlenih osoba, manje od 10 posto ovih osoba aktivno traži zaposlenje. Ovo predstavlja alarmantan podatak, posebno imajući u vidu da je na nivou Federacije BiH formiran i djeluje Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom sa raspoloživim značajnim poticajnim sredstvima. Na osnovu razgovora sa ekspertima iz ove oblasti, konstatovano je da je jedan od ključnih razloga ovakvog stanja odsustvo programa poticaja zapošljavanju koji bi podržali tzv. paket usluga za navedene osobe, od procjene njihove radne sposobnosti, zatim pripreme za posao, saradnje sa poslodavcima u kontekstu njihove pripreme za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, prilagođavanja konkretnih radnih mjesta, itd.

Na kraju septembra 2019. oko 2.500 osoba je primalo novčanu pomoć za nezaposlene osobe. Ovaj broj se na godišnjem nivou, prema podacima Službe za zapošljavanje KS, kreće oko 3.500 osoba. Također, oko 300 do 400 osoba godišnje ispunjava kriterije za dokup staža kako bi ostvarili uslove za penzionisanje. Interesantno je da ove osobe nisu posebno prepoznate u programima Službe za zapošljavanje KS, iako bi se njihovim bržim zapošljavanjem mogla postići značajna ušteda budžetskih sredstava.

Slična je situacija sa još nekoliko specifičnih kategorija sa otežanim pristupom tržištu rada, kao što su djeca bez roditeljskog staranja (koja ulaze na tržište rada), žene žrtve nasilja, izrazito siromašna domaćinstva, itd. Nažalost, ove kategorije stanovništva nisu posebno evidentirane kroz statistiku tržišta rada. Kako bismo barem približno stekli dojam o kolikom kontingentu nezaposlenih se radi, konsultirali smo podatke sadržane u Izvještaju o radu Centra za socijalni rad Kantona Sarajevo za 2018. godinu. Prema ovom dokumentu, u KS je u 2018. godini bilo registrirano 2.939 porodica koja nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovnih životnih potreba. 1.373 osobe su bile izložene zlostavljanju i nasilju u porodici. Na kraju 2018. godine u KS je bilo registrirano 270 djece bez roditeljskog staranja. Otprilike njih

⁹ Podaci dobiveni od organizacije ProReha koja je specijalizirana u aktivnostima pripreme za posao i zapošljavanju invalidnih osoba.

20 do 25 godišnje ulazi na tržište rada. Pored toga, bilo je evidentirano i 1.204 djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama (odgojno zanemarena ili zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen nesređenim odnosima u porodici i sl.). Između 120 i 130 djece iz ove kategorije godišnje ulazi na tržište rada. Kako bi se podigla konkurentnost navedenih kategorija stanovništva na tržištu rada i povećala njihova zapošljivost, one bi morale na adekvatan način biti prepoznate kroz aktivnosti Službe za zapošljavanje KS (kroz kreiranje paketa usluga, povezivanje aktivnih i pasivnih mjera, podršku zapošljavanju u socijalnim uslugama, podršku socijalnom preduzetništvu). Preduslov za to je i adekvatna saradnja Službe za zapošljavanje sa Centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama fokusiranim na podršku navedenim kategorijama stanovništva.¹⁰

U narednih nekoliko tabela dat je osvrt na poziciju na tržištu rada nekoliko specifičnih kategorija. Prije svega mislimo na poziciju mladih i osoba u dobi 55 i više godina kao kategoriji teže zapošljivih osoba.

Tabela 5. Mladi na tržištu rada u KS

	Nezaposleni	Viša/visoka	Srednja	Niža
Ukupno	58.534	8.140	34.132	16.262
Do 35 godina	19.795	4.512	13.190	2.093
Učešće mladih	33,82%	55,43%	38,64%	12,87%

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Prema podacima prezentiranim u tabeli, mladi (do 35 godina) čine oko jedne trećine ukupno registrovanih nezaposlenih osoba u KS. Poziciju mladih dodatno smo sagledali u odnosu na nivo stručne spreme. Ono što posebno zabrinjava je učešće nezaposlenih mladih u kategoriji visokoobrazovanih nezaposlenih - 55,4 posto. Uzroke nalazimo u značajnom povećanju stopa upisa na visokoškolske ustanove, odnosno značajnom povećanju broja diplomiranih studenata u posljednjih desetak godina. U KS u 2018. godini ukupn broj diplomiranih studenata (na javnom i privatnim univerzitetima) je bio 5.285. Poređenja radi, broj diplomiranih studenata u KS u 2008. godini je bio 3.728. Dakle, u pitanju je porast od gotovo 42 posto¹¹. Očigledno je da privreda KS nije bila u stanju apsorbirati toliki porast visoko obrazovanih osoba koje su se uključile na tržište rada (uglavnom sa društvenih fakulteta, o čemu će više riječi biti u daljem tekstu).

Tabela 6. Nezaposleni iz starosne kategorije 55+

	2015.		2018.	
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
Broj nezaposlenih	10.301	6.238	12.167	7.647
Učešće u ukupnom broju nezaposlenih	14,36%	14,52%	19,40%	19,66%

¹⁰ Što prema informacijama prikupljenim kroz intervjue do sada nije bio slučaj.

¹¹ Sličan trend je zabilježen i na nivou FBiH, gdje je u istom periodu broj diplomiranih studenata povećao sa 7.898 na 11.747 (ili za gotovo 49 posto).

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Što se tiče nezaposlenih starosne dobi 55 ili više godina, možemo uočiti značajan porast učešća ove kategorije nezaposlenih u posljednje četiri godine – sa 14,36% u 2015. na 19,40% na kraju 2018. godine. Nije uočena posebna razlika kada se radi o nezaposlenosti muškaraca i žena iz ove kategorije stanovništva. Interesantno je da gotovo 80 posto ovih osoba posjeduje određeno radno iskustvo. Ipak, čini se da ove osobe jednostavno ne posjeduju znanja i vještine koje zahtijeva tržište rada u 21. vijeku¹². Dakle, radi se o vrlo teško zapošljivoj kategoriji stanovništva koja bi u morala biti posebno tretirana programima poticaja zapošljavanja na području KS (kroz programe prekvalifikacije ili dokvalifikacije), a sve kako bi se podigla njihova konkurentnost na tržištu rada.

1.2.1. Stanje po pojedinim lokalnim zajednicama u KS

Jedna dimenzija o kojoj se mora voditi više računa kada se radi o tržištu rada i implementaciji podsticajnih mjera za novo zapošljavanje, tiče se razlika u performansama tržišta rada, odnosno generalno nivoa razvijenosti, pojedinih lokalnih zajednica koje čine KS. Ovo je posebno važno u kontekstu uravnoteženog razvoja KS. U tabeli ispod dati su pokazatelji nivoa razvijenosti pojedinih lokalnih zajednica iz sastava KS, prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja.

Tabela 7. Razvijenost lokalnih zajednica u KS – indeks razvijenosti

JLS	Kratanje stanov.	Stopa zaposl.	Dohodak po stanov.	Stepen obraz.	Udio starog stanovn.	Indeks	Rang	Grupa
Centar	0,87	4,32	4,02	1,46	0,76	2,45	1	1
Novo Sarajevo	1,05	1,90	2,97	1,34	0,84	1,73	2	1
Stari Grad	0,87	1,44	2,35	0,86	0,81	1,34	4	1
Novi Grad	1,21	1,07	1,64	1,19	0,96	1,25	7	1
Ilidža	1,49	1,29	1,17	1,10	1,07	1,23	8	2
Vogošća	1,60	0,85	1,19	0,95	1,14	1,15	10	2
Hadžići	1,29	0,86	0,78	0,80	1,11	0,95	25	3
Ilijaš	1,46	0,91	0,59	0,57	1,13	0,90	29	3
Trnovo	0,00	1,60	1,60	0,39	0,13	0,82	40	3

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Na osnovu prezentiranih podataka u tabeli iznad možemo uočiti da su općine iz sastava Grada Sarajevo, zajedno sa Ilidžom i Vogošćom, prema indeksu razvijenosti koji priprema Federalni zavod za programiranje razvoja, rangirane među prvih 10 od ukupno 79 lokalnih zajednica u FBiH. Sve četiri navedene lokalne zajednice su svrstane u prvu kategoriju prema nivou razvijenosti (više od 25 posto bolje performanse u odnosu na prosjek FBiH kada se radi o zajedno posmatrano pet indikatora koje čine indeks razvijenosti FBiH – kratanje stanovništva, stopa zaposlenosti, dohodak po stanovniku, stepen

¹² Ovo je svakako dijelom rezultat i bitno izmijenjene strukture privrede u KS u posljednjih nekoliko decenija.

obrazovanja i udio starog stanovništva.)¹³ Sa druge strane, imamo lokalne zajednice koje su rangirane u grupu 3 (ispod prosjeka Federacije BiH). To su općina Hadžići, Ilijaš i Trnovo. Posmatrano po pojedinim indikatorima obuhvaćenih indeksom razvijenost niska stopa zaposlenosti zabilježena je u općinama Vogošća, Hadžići i Ilijaš. Posebno nizak dohodak po stanovniku je u općinama Hadžići i Ilijaš. Ovo ukazuje na potrebu da se razmotri mogućnost posebnog tretmana navedenih općina u programima Službe za zapošljavanje KS (npr. kroz više poticaje po novo zaposlenoj osobi).¹⁴

U tabeli ispod dat je pregled rezultata u vezi novog zapošljavanja posmatrano po lokalnim zajednicama koje čine KS.

Tabela 8. Rast broja zaposlenih po lokalnim zajednicama u KS

KS i JLS	Zaposleni 2014.	Zaposleni 2018.	Porast	Porast %
KS	113,103	147,848	34,745	30.7
Centar Sarajevo	37,992	44,668	6,676	17.6
Hadžići	3,764	4,777	1,013	26.9
Ilidža	15,774	22,943	7,169	45.4
Ilijaš	1,976	4,335	2,359	119.4
Novi Grad Sarajevo	20,473	28,379	7,906	38.6
Novo Sarajevo	21,191	25,759	4,568	21.6
Stari Grad Sarajevo	8,118	11,209	3,091	38.1
Trnovo	241	293	52	21.6
Vogošća	3,574	5,485	1,911	53.5

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Možemo uočiti da je oko dvije trećine novih radnih mjesta registrovano u općinama Novi Grad Sarajevo, Ilidža i Centar Sarajevo. Posmatrano relativno, najveći porast broja radnih mjesta u periodu 2014.-2018. evidentiran je u općinama Ilijaš, Vogošća i Ilidža. Ovo je i očekivano budući da se radi o općinama sa bitno višom stopom nezaposlenosti u odnosu na ostatak KS, kao i općinama sa nešto nižim prosječnim plaćama. Dalje, ovo su lokalne zajednice koje još uvijek raspolažu sa određenim prostornim potencijalima za realizaciju novih investicija (industrijske zone i sl.) Više stope rasta zaposlenosti, u odnosu na rast zaposlenosti na nivou KS, zabilježene su još u općinama Novi Grad Sarajevo i Stari Grad.

¹³ U pitanju je ponderisani prosjek navedenih indikatora. Za više informacija o indeksu razvijenosti pogledati web stranicu Federalnog zavoda za programiranje razvoja: <https://www.fzzpr.gov.ba/>

¹⁴ Recimo 10 ili 20 posto.

1.3. Obrazovanje i ponuda radne snage u KS

Analizu ponude radne snage u KS započinjemo pregledom kretanja registrovanih nezaposlenih prema vrsti i nivou obrazovanja (srednje škole i fakulteti). U tabeli ispod predstavljena je analiza kada se radi o nezaposlenima sa srednjom stručnom spremom.¹⁵

Tabela 9. Ponuda radne snage - SSS

Škola	2011	2013	2015	2017	2018	Rast	Rast %
Medicinska	2808	2825	3138	3101	2885	77	2,7
Elektro – tehnička	1318	1521	1567	1470	1339	21	1,6
Ostale stručne škole	761	829	856	895	958	197	25,9
Ekonomska	2330	2539	2542	2455	2371	41	1,8
Poljoprivredna	709	786	863	820	800	91	12,8
Grafičko - tehnička	724	803	850	831	781	57	7,9
Mašinsko - tehnička	1906	2102	2150	2009	1805	-101	-5,3
Tekstilno - tehnička	980	1091	1093	1068	1024	44	4,5
Turističko - ugostiteljska	601	717	696	680	734	133	22,1
Šumarska	248	280	264	299	265	17	6,9
Saobraćajno - tehnička	782	904	927	833	730	-52	-6,6
Umjetnička	236	274	250	283	271	35	14,8
Veterinarska	191	203	229	227	229	38	19,9
Geodetska	138	153	167	166	155	17	12,3
Građevinsko - tehnička	814	856	869	836	761	-53	-6,5
Rudarsko - geološka	91	108	116	112	106	15	16,5
Metalurško - tehnička	39	43	61	48	42	3	7,7
Drvo - prerađivačka	389	389	417	379	365	-24	-6,2
Hemijsko - tehnička	219	224	210	202	184	-35	-16,0
Upravna	477	498	440	420	398	-79	-16,6
Gimnazija	3699	3857	3733	3536	3449	-250	-6,8
UKUPNO SSS	19489	21056	21633	20874	19844	355	1,8

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Prezentovani rezultati o porastu registrovanih nezaposlenih su očekivani u slučaju određenih zanimanja, obzirom na bitno izmjenjenu strukturu privrede u KS u posljednjih nekoliko decenija. Tu prije svega mislimo na porast registrovanih nezaposlenih svršenika Rudarsko-geološke škole, Veterinarske škole, Poljoprivredne škole i sl. Ipak, iznenađuju podaci kada se radi o rastu registrovanih nezaposlenih sa završenom Turističko-ugostiteljskom školom ili pak vrlo visok broj registrovanih nezaposlenih sa

¹⁵ Ovu podatke treba razumijevati sa dozom opreza obzirom da su u pitanju sve registrovane osobe na Službi za zapošljavanje KS. Prema informacijama predstavnika ove institucije, sačinjene podevidencije nezaposlenih ukazuju da u KS pred kraj 2019. svega 20 hiljada osoba aktivno traži posao.

završenom medicinskom školom. Kao ključni problem identificirana je, pored generalno nezadovoljavajućih performansi ekonomije KS (niska zaposlenost u prerađivačkoj industriji, visok trgovinski deficit itd.), je i upisna politika koja je u proteklom periodu bila primarno bazirana na raspoloživom nastavnom kadru umjesto na ključnim trendovima zapošljavanja i očekivanoj tražnji za radnom snagom na području KS.

Tabela 10. Ponuda radne snage - VSS

Fakultet	2011	2013	2015	2017	2018	Rast	Rast %
Ekonomski	847	1.160	1.101	1.076	1.051	204	24,1
Pravni	676	929	907	837	883	207	30,6
Prirodno - matematički	218	301	332	316	278	60	27,5
Umjetničke akademije	142	186	184	188	189	47	33,1
Filozofski	765	884	813	810	768	3	0,4
Političkih nauka	1.276	1.511	1.427	1.303	1.234	-42	-3,3
Teološki fakultet	65	100	90	88	88	23	35,4
Mašinski	90	109	112	111	107	17	18,9
Veterinarski	83	100	107	100	98	15	18,1
Građevinski	32	37	48	48	54	22	68,8
Šumarski	23	35	41	39	29	6	26,1
Farmaceutski	49	68	75	64	39	-10	-20,4
Fizičke kulture	198	272	236	211	217	19	9,6
Stomatološki	124	136	143	135	149	25	20,2
Medicinski	99	111	84	98	65	-34	-34,3
Saobraćajni	61	71	71	58	79	18	29,5
Poljoprivredni	200	199	173	180	183	-17	-8,5
Elektrotehnički	122	96	91	84	84	-38	-31,1
Ostale VSŠ i VSS i magistri i doktori nauka	630	928	1.021	2.513	2.589	1.959	311,0
Arhitektonski	149	114	111	89	88	-61	-40,9
UKUPNO VSS	5.877	7.375	7.207	8.381	8.318	2.441	41,5

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Kada se radi o registrovanim nezaposlenim visoko obrazovanim osobama posebnu pažnju privlači porast nezaposlenih sa ekonomskim i pravnim fakultetom. Visok relativni porast zabilježen je još i slučaju Teološkog fakulteta, Prirodno-matematičkog fakulteta, Umjetničke akademije te Građevinskog, Šumarskog i Stomatološkog fakulteta.

Poseban problem identifikovan je sa kategorijom označenom kao "Ostale VSŠ i VSS¹⁶ i magistri i doktori nauka" gdje dominiraju nezaposleni magistri društvenih fakulteta. Ova kategorija je povećana sa 630 u 2011. na 2.589 na kraju 2018. godine.

¹⁶ Sa malim brojem svršenih diplomanata.

Tabela 11. Nezaposlene žene u KS, prema zanimanjima

Zanimanje	Ukupno	Žena	Učešće žena
Visoka stručna sprema			
Diplomirani ekonomista	1.080	723	66.94
Diplomirani pravnik	892	623	69.84
Socijalni radnik	383	348	90.86
Politolog	325	190	58.46
Novinar	262	223	85.11
Srednja stručna sprema			
Maturant gimnazije	3.212	2.196	68.37
Ekonomski tehničar	2.036	1.701	83.55
Mašinski tehničar	1.601	598	37.35
Medicinska sestra	742	607	81.81
Grafički tehničar	702	561	79.91

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Među nezaposlenim visoko obrazovanim osobama posebno je visoko učešće žena obzirom da na njih često otpada dvije trećine do tri četvrtine registrovanih nezaposlenih ekonomista, pravnika, socijalnih radnika, politologa te novinara, tj. uglavnom svršenika fakulteta društvenih nauka koji dominiraju kategorijom visokoobrazovanih nezaposlenih osoba.

Učešće žena posebno je visoko i među nezaposlenim maturantima gimnazije, ekonomskim tehničarima, medicinskim sestrama i grafičkim tehničarima.

Na kraju ovog dijela situacione analiza dajemo i osvrt na upisnu politiku u KS (tabela 12).

Tabela 12. Plan upisa u srednje škole u KS 2019-2020. vs tržište rada

Srednja škola	Nezaposleni 2018.	Plan upisa 2019-2020	Nezaposleni vs. plan upisa
Ukupno SSS	19.844	3.844	5,1
Medicinska	2.885	336	8,6
Ekonomska	2.371	216	11,0
Mašinsko-tehnička	1.805	156	11,6
Grafičko-tehnička	781	96	8,1
Tekstilno-tehnička	1.024	96	10,7
Građevinsko-tehnička	761	72	10,6
Upravna	398	48	8,3
Gimnazija	3.449	1.118	3,1

Izvor: Ministarstvo obrazovanja KS

U tabeli iznad uspoređen je plan upisa za 2019. godinu posmatrano po pojedinim školama/usmjerenjima sa brojem registrovanih nezaposlenih osoba koji su završili navedene škole/usmjerenja sa krajem 2018. godine. Možemo uočiti da je u slučaju određenih škola, kao što su Ekonomska, Mašinsko-tehnička, Tekstilno-tehnička ili Građevinsko-tehnička, broj registrovanih nezaposlenih osoba jednak 10 ili više godišnjih upisa u ove škole. S druge strane, iako je na Službi za zapošljavanje registrovano najviše svršenika gimnazije, tj. oko 3.5000 hiljada, ovaj broj je jednak s tri godišnja upisa (značajno niže u odnosu na većinu drugih srednjih škola).

1.4. Potencijal zapošljavanja i struktura potražnje za radnom snagom u KS

Procjenu tražnje za radnom snagom trebalo bi bazirati na primarnim istraživanjima tržišta rada koja bi trebala ponuditi informacije poslovnog sektora o nepopunjenim radnim mjestima, te očekivanjima u vezi sa potrebama novog zapošljavanja u narednom periodu. Interesantno je da Služba za zapošljavanje KS, u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje, učestvuje u redovnom godišnjem istraživanju tržišta rada u KS. Kroz ovo istraživanje se godišnje anketira oko 400 kompanija sa područja KS. Nažalost, rezultati navedenog istraživanja su beskorisni obzirom da se u principu radi o anketiranju kompanija koje koriste programe poticaja novom zapošljavanju. Dakle, ne radi se o slučajno biranom uzorku i isti ne odražava strukturu privrede KS.

Obzirom na iznad navedeno, analizu potražnje za radnom snagom započinjemo pregledom broja registrovanih subjekata u KS u 2018. godini u odnosu na 2015. godinu, odnosno, u odnosu na broj registrovanih subjekata u FBiH. Ovi podaci predstavljeni su u tabeli ispod.

Tabela 13. Broj registrovanih subjekata u KS vs. FBiH

Godina	2015.	2018.	Rast u %
Pravna lica u KS	15.721	18.502	17,69
Jedinice u sastavu drugih pravnih lica	6.657	6.768	1,67
Obrti u KS	10.590	11.817	11,59
Pravna lica u FBiH	53.436	59.199	10,78
Obrti u FBiH	49.630	51.337	3,44
Učešće KS u pravnim licima u FBiH	29,42 %	31,25 %	
Učešće KS u obrtima u FBiH	21,34 %	23,02 %	

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Možemo primijetiti da je broj registrovanih subjekata u svega tri godine povećan za 17,7 posto. Takođe, možemo primijetiti da je ovaj porast bio osjetno viši u odnosu na ostatak FBiH. Kao rezultat, učešće KS u ukupnom broj registrovanih pravnih lica je povećan sa 29,4 posto na 31,2 posto, dok je učešće u broju registrovanih obrta povećano sa 21,3 posto na 23,0 posto. Očigledno je da su aktivnosti koje je poduzela Vlada KS u prošlom sazivu u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom (International Financial Corporation – IFC) na planu unapređenja poslovnog okruženja (posebo u domenu pojednostavljivanja procedura registracije novih privrednih subjekata i smanjivanja parafiskalnih nameta privredi na području Kantona Sarajevo dale određene rezultate. Prema zaključcima sa sastancima koji su održani sa predstavnicima Udruženja poslodavaca KS, Privredne Komore KS i Udruženja stranih investitora, sa ovim aktivnostima treba nastaviti i narednom periodu. Posebno je sugerisano da se intenziviraju aktivnosti na razvoju infrastrukture u poslovnim zonama na području KS, da se razmotri mogućnost ukidanja naknade za općekorisne funkcije šuma¹⁷, zatim da se izmijeni sistem obračuna cijena određenih komunalnih usluga za posleoni sektor. Kao primjer, navodi se cijena odvoza komunalnog otpada koja se formira na osnovu veličine prostora unutar industrijskih kapaciteta, umjesto na osnovu količine odvezenog otpada. Ovo je posebno značajno, obzirom na relativno visoke troškove poslovanja u KS (više cijena radne snage u odnosu na ostatak zemlje, visoki troškovi zemljišta, visoke cijene komunalnih usluga, itd.), ne samo u BiH, nego i u odnosu na okruženje.¹⁸

U narednoj tabeli data je analiza rasta broja zaposlenih u KS, posmatrano po djelatnostima.

¹⁷ Naknadu plaćaju sva pravna lica registrovana za obavljanje djelatnosti na području Kantona kao i dijelovi pravnih lica čije je sjedište van Kantona, a obavljaju djelatnost na području Kantona. Naknada se plaća u visini od 0,07% od ukupno ostvarenog prihoda tromjesečno i po završnom godišnjem računovodstvenom izvještaju prema mjestu ostvarenog prihoda.

¹⁸ Informacija sa razgovora sa inostranim agencijama za posredovanje u zapošljavanju koje djeluju na području zemalja jugoistočne Evrope.

Tabela 14. Potražnja za radnom snagom: Gdje su otvarana nova radna mjesta?

Djelatnost	KS 2013	KS 2018	Rast	Rast %
A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	947	1.098	151	15,95
B - Vađenje ruda i kamena	136	58	-78	-57,35
C - Prerađivačka industrija	12.135	13.809	1.674	13,79
D - Proizvodnja i snadb. električnom energijom, plinom, parom	2.064	1.942	-122	-5,91
E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otp. voda, upravljanje otpad.	2.481	2.670	189	7,62
F - Građevinarstvo	6.367	7.100	733	11,51
G - Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila	23.778	28.275	4.497	18,91
H - Prijevoz i skladištenje	7.478	7.886	408	5,46
I - Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	5.258	8.807	3.549	67,50
J - Informacije i komunikacije	6.901	9.313	2.412	34,95
K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	5.483	6.423	940	17,14
L - Poslovanje nekretninama	872	1.895	1.023	117,32
M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	6.440	8.573	2.133	33,12
N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	2.615	6.074	3.459	132,28
O - Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	15.251	15.912	661	4,33
P - Obrazovanje	9.740	10.580	840	8,62
Q - Djelatnost zdravstveni i socijalne zaštite	8.869	10.032	1.163	13,11
R - Umjetnost, zabava i rekreacija	1.696	2.933	1.237	72,94
S - Ostale uslužne djelatnost	2.435	4.468	2.033	83,49
KS UKUPNO	122.857	147.848	26.902	22,24

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Generalni zaključak koji je vidljiv iz prezentiranih podataka je da je rast zaposlenosti koncentrisan u uslužnom sektoru. Ovo posebno vrijedi za turizam i povezane djelatnosti, kreativnu industriju, IT sektor i na znanju bazirane izvozno orijentisane usluge¹⁹. Ovo su aktivnosti koje bi trebale posebno biti prepoznate u programima podrške Ministarstvu privrede KS.²⁰

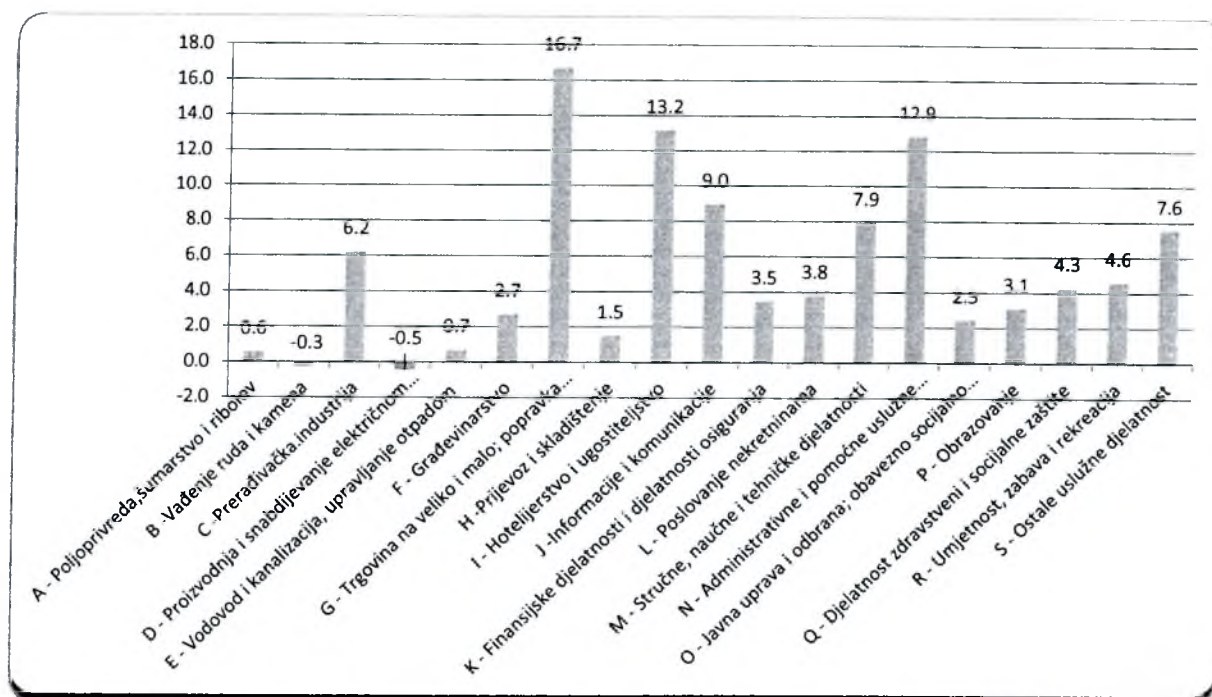
¹⁹ Tzv. BPO usluge (engl. Business Process Outsourcing).

²⁰ Navedene djelatnosti prepoznate su kao strateški značajne u Strategiji razvoja KS kao krovnom strateškom dokumentu za području KS.

Ipak, ne treba zanemariti činjenicu da je zabilježen takođe i značajan porast zaposlenih u prerađivačkoj industriji (oko 1.500 novih radnih mjesta), posebno imajući u vidu da je ova industrija skoncentrisana u manje razvijenim općinama KS.

Relativni doprinos rastu zaposlenosti u KS posmatrano po pojedinim djelatnostima predstavljen je na sljedećoj slici.

Slika 5. Potražnja za radnom snagom: Doprinos rastu zaposlenosti u KS

Kao što možemo vidjeti, u rastu zaposlenosti dominira trgovina; hotelijerstvo i ugostiteljstvo; administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti; informacije i komunikacije; stručne, naučne i tehničke djelatnosti; te prerađivačka industrija.

Prethodna analiza je dopunjena sa analizom komparativnih prednosti KS koristeći lokacijski koeficijent izračunat na nivou sektora.²¹

Tabela 15. Komparativne prednosti KS (sektori)

Sektor	Zaposleni KS	Zaposleni FBiH	Lokacijski koeficijent
Poljoprivreda	1.098	10.940	0,35
Industrija	25.579	160.283	0,56
Usluge	121.171	348.577	1,22
UKUPNO	147.848	519.800	1,00

²¹ Lokacijski koeficijent se računa kao odnos učešće određene lokacije (lokalna zajednica, regija) u zaposlenosti određene industrije ili sektora prema učešću te iste lokacije u ukupnoj zaposlenosti određene ekonomije.

Ovo ukazuje na izražene komparativne prednosti kada se radi o uslužnom sektoru. Zaposlenost u poljoprivredi je vrlo niska iako se pri Ministarstvu privrede izdvajaju značajna sredstva (2 do 3 miliona KM godišnje) za podršku ovom sektoru. Zaključak sa održanih sastanaka prilikom pripreme situacione analize je da bi u narednom periodu ovu podršku trebalo redizajnirati u smislu podrške inovativnim projektima (npr. podrška proizvodnji novih kultura, podrška start-up subjektima u domenu proizvodnje hrane), kao i da bi se mnogo više pažnje trebalo posvetiti monitoringu i ocjeni učinak datih poticaja. Takođe, sugerirano je i bolje povezivanje poljoprivrednih proizvođača sa sektorom turizma.

Obzirom da se radi o prilično ageregiranim podacima, ista analiza je urađena i na nivou djelatnosti (tabela 16). Izračunati lokacijski koeficijenti upućuju na komparativne prednosti KS u sljedećim djelatnostima: H -Prijevoz i skladištenje, I -Hotelijerstvo i ugostiteljstvo, J -Informacije i komunikacije, K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, L - Poslovanje nekretninama, M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti, N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti.

Tabela 16 Komparativne prednosti KS (industrije)

Djelatnost	KS 2018	FBH 2018	LQ
A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	1.098	10.940	0,35
B -Vađenje ruda i kamena	58	12.995	0,02
C -Prerađivačka industrija	13.809	105.098	0,46
D - Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i	1.942	8.703	0,78
E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom	2.670	8.551	1,10
F – Građevinarstvo	7.100	24.936	1,00
G - Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila i motocikala i dr	28.275	97.110	1,02
H -Prijevoz i skladištenje	7.886	24.062	1,15
I -Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	8.807	26.237	1,18
J -Informacije i komunikacije	9.313	14.419	2,27
K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	6.423	11.920	1,89
L - Poslovanje nekretninama	1.895	3.010	2,21
M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	8.573	16.291	1,85
N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	6.074	11.205	1,91
O - Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	15.912	47.133	1,19
P – Obrazovanje	10.580	42.797	0,87
Q - Djelatnost zdravstvene i socijalne zaštite	10.032	34.148	1,03
R - Umjetnost, zabava i rekreacija	2.933	10.136	1,02
S - Ostale uslužne djelatnost	4.468	10.109	1,55

Kada se radi o prerađivačkoj industriji, treba primijetiti da je lokacijski koeficijent za ovu djelatnost dosta nizak (0,46) što upućuje na izraženu deindustrijalizaciju KS u proteklom periodu (na prerađivačku industriju otpada manje od 10 posto ukupne zaposlenosti). Kao poseban problem za razvoj prerađivačke

industrije u KS identificiran je nedostatak investicijskih lokacija. S tim u vezi, sugerisano je da se u narednom periodu više pažnje posveti sistemskom razvoju industrijskih zona u KS. Trenutno se preko Ministarstva privrede izdvajaju značajna sredstva (oko 3,5 miliona godišnje), a da isto ministarstvo nema čak ni popis industrijskih zona. Navedena sredstva se implementiraju preko lokalnih zajednica uz odsustvo bilo kakve koordinacije aktivnosti ili kontrole od strane kantonalnog nivoa vlasti.

Kada se radi o prerađivačkoj industriji, nešto veći broj subjekata i zaposlenosti identificiran je u proizvodnji hrane i pića – oko 3.000 zaposlenih na kraju 2018. godine (sa blagim padom zaposlenih u posljednjih nekoliko godina). Tu je još i metalska industrija i povezane djelatnosti – sa oko 2.500 zaposlenih i blagim porastom zaposlenih u proteklih nekoliko godina. U industriji prerade drveta i proizvodnji namještaja zaposleno je oko 1.000 osoba – sa stagnacijom u proteklih nekoliko godina. Oko hiljadu zaposlenih zaposleno je i u izdavačkoj djelatnosti – blagi pad broja zaposlenih u posljednjih nekoliko godina. Ovo dobrim dijelom objašnjava „neobičnu“ situaciju u KS, a to je da se na programe podrške subjektima male privrede i novom zapošljavanju (gdje se često traži da se radi o proizvodnoj djelatnosti i gdje se prednost daje izvozno orijentisanim subjektima) prijavljuje vrlo mali broj subjekata i da se ne potroše planirana poticajna sredstva (često se prenose iz godine u godinu). Ovi podaci govore u prilog tome da je pored podrške postojećih subjektima, u narednom periodu potrebno mnogo više pažnje posvetiti (kroz proaktivan pristup) privlačenje novih investicija, posebno inostranih, izvozno orijentisanih (u oblastima srednje i visoke tehnologije). Pored toga, programe poticaja je potrebno prilagoditi specifičnim zahtjevima ovih subjekata.²²

²² Jedan od primjera je recimo pitanje bankovnih garancija koje se traže kada se subjekti prijavljuju na programe poticaja Službe za zapošljavanje KS. Sugestija Udruženja stranih investitora je da se, pored plaćanja na početku programa (uz izdavanje bankovne garancije), ostavi mogućnost povlačenja sredstava po realizaciji programa (čime se izbjegava ovaj zahtjev koji teško mogu ispuniti inostrani subjekti koji se tek registruju za poslovanje na području KS).

2. Podrška zapošljavanju u Kantonu Sarajevo

Programi podrške novom zapošljavanju na nivou KS u principu se realiziraju preko Službe za zapošljavanje KS, odnosno preko Ministarstva privrede KS, kroz podršku subjektima male privrede i podršku razvoju industrijskih zona u KS. Programi podrške zapošljavanju koje realizira Služba za zapošljavanje realiziraju se kao dio aktivne politike tržišta rada koja, pored navedenih programa, obuhvata još i posredovanje u zapošljavanju. Obzirom na navedeno, ovo poglavlje započinjemo sa analizom aktivne politike tržišta rada u KS, gdje se daje poseban osvrt na posredovanje, odnosno programe podrške novom zapošljavanju. Nakon toga, prelazimo na analizu programa podrške subjektima male privrede Ministarstva privrede KS.

2.1. Aktivne politike tržišta rada u KS

Podizanje stope privrednog rasta, što je temeljni preduslov smanjenja nezaposlenosti (ili povećanja zaposlenosti) u BiH (tako i u KS), nije moguće postići bez unapređenja funkcionisanja tržišta rada. Bolje funkcionisanje tržišta rada, između ostalog, podrazumijeva smanjenje neusklađenosti ponude i potražnje rada, što se opet postiže kroz implementaciju aktivne politike tržišta rada (APTR). U suštini, radi se o mjerama koje nastoje pristup tržištu rada i radnim mjestima učiniti što jednostavnijim, unaprijediti stručnu osposobljenost tražitelja zaposlenja te poboljšati funkcionisanje tržišta rada.

Povećanje efektivnosti aktivnih mjera na tržištu rada je od ključnog značaja za otklanjanje nedostataka u njegovom funkcionisanju, a koji se ogledaju u visokim troškovima traženja posla/radnika i izraženom potrebom za pružanjem podrške tražiocima posla za brži prelazak u (formalnu) zaposlenost. APTR se razlikuju u smislu ishoda rada i ekonomičnosti, što opet zavisi od (i) ciljne populacije; (ii) parametara programa – uglavnom procenta mjesečne plate pokrivenog subvencijom/transferom, perioda trajanja subvencije/transfera, uslova u vezi sa zadržavanjem radnog mjesta; i (iii) mehanizama implementacije i sl.²³

Na osnovu pregleda ocjene učinaka APTR (pogledati Tekstualni okvir 1.), možemo konstatovati da dobro pripremljene aktivne mjere mogu poboljšati šanse nezaposlenih, posebno onih u najtežoj poziciji, pri traženju posla. Pri tome je od ključne važnosti pažljivo targetiranje, tj. usmjeravanje mjera na one koji su

²³ Analiza za utvrđivanje efektivnosti troškova i neto uticaja APTR na ishode tržišta rada sastoji se od sljedećih varijabli: (i) broj registrovanih nezaposlenih osoba koje su dobile zaposlenje kroz APTR; (ii) cijena zaposlenja – troškovi po učesniku programa (radnom mjestu zadržanom 12 ili 24 mjeseca nakon završetka programa); (iii) status zaposlenosti korisnika 12/24 mjeseca nakon završetka programa; (iv) status zaposlenosti tražioca posla sa sličnim karakteristikama koji nije učestvovao u programu tokom istog perioda (od početka programa do 12 i 24 mjeseca nakon završetka programa); (v) zarada (koja se pretače u prihode budžeta) od početka programa do 12 i 24 mjeseca nakon završetka programa; i (vi) zarada tražioca posla sa sličnim karakteristikama koji nije učestvovao u program tokom istog perioda (od početka programa do 12/24 mjeseca nakon završetka programa); (vii) dizajn APTR programa i ciljne grupe (godine starosti, spol, dužina čekanja na posao, lokacije i sl.).

u najtežem položaju (koji bi bez programa podrške teško našli posao) i one koji će dobiti najviše od intervencije (te je stoga nužno provoditi evaluacije programa).

Suština aktivne politike je intervenisanje na tržištu rada u optimalno vrijeme, s optimalnim sadržajem i veličinom programa te pomno odabranim kategorijama sudionika programa. Kod predlaganja programa dobro je voditi računa o nekoliko praktičnih preporuka (Ekonomski institut, 2014):

- ✓ Da visina kompenzacije za sudionike programa bude niža od tržišne nadnice;
- ✓ Da su programi prilagođeni specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih kako bi se povećala kompetitivnost učesnika programa u procesu konkurisanja za raspoloživa radna mjesta;
- ✓ Da program ne traje predugo kako bi se izbjegao učinak "zarobljenosti u program";
- ✓ Da se naponi na provođenju aktivne politike kombiniraju sa razdobljem primanja novčane naknade kako bi se izbjegli negativni poticajni učinci;
- ✓ Da se u pogledu tipa programa iznađe optimalan miks koji obuhvata sve oblike aktivne politike tržišta rada, jer postoji opasnost da se pozitivni učinci nekog tipa programa precijene, a negativni zanemare (npr. stručnog obrazovanja koje je trenutno u većini zemalja u ekspanziji);
- ✓ Da opsežni programi obrazovanja i obuke ne istisnu aktivnosti savjetovanja i pomoći kod traženja zaposlenja za dugotrajno nezaposlene, a koji su se često pokazali vrlo efikasnim;
- ✓ Najzad, da na aktivnu politiku tržišta rada treba gledati kao na samo jedan od segmenata općeg programa u borbi protiv nezaposlenosti.

2.1.1. Posredovanje u zapošljavanju

U skladu sa podjelom intervencija JSZ prezentiranom u tekstualnom okviru, osvrt na aktivnosti Službe za zapošljavanje KS započet ćemo sa *aktivnostima u domenu posredovanja* (informisanje, usluge). Za tu svrhu konsultirani su godišnji izvještaji Službe za protekli nekoliko godina. Službi je od strane poslovnog sektora, prema dostupnim podacima i godišnjeg izvještaja o radu, u 2018. godini ukupno ispostavljeno ukupno 1.177 zahtjeva za posredovanje u zapošljavanju. U 2017. godini ovaj broj je iznosio 1.805, u 2016. godini 895, a u 2015. godini svega 600. Ako podatke iz 2018. godine stavimo u odnos prema broju općinskih službi dolazimo da zaključka da je u prosjeku lokalnoj službi zapošljavanja ispostavljen svega jedan zahtjev sedmično. Ovaj podatak implicira, između ostalog, nizak rejting službe za zapošljavanje među poslodavcima u KS.

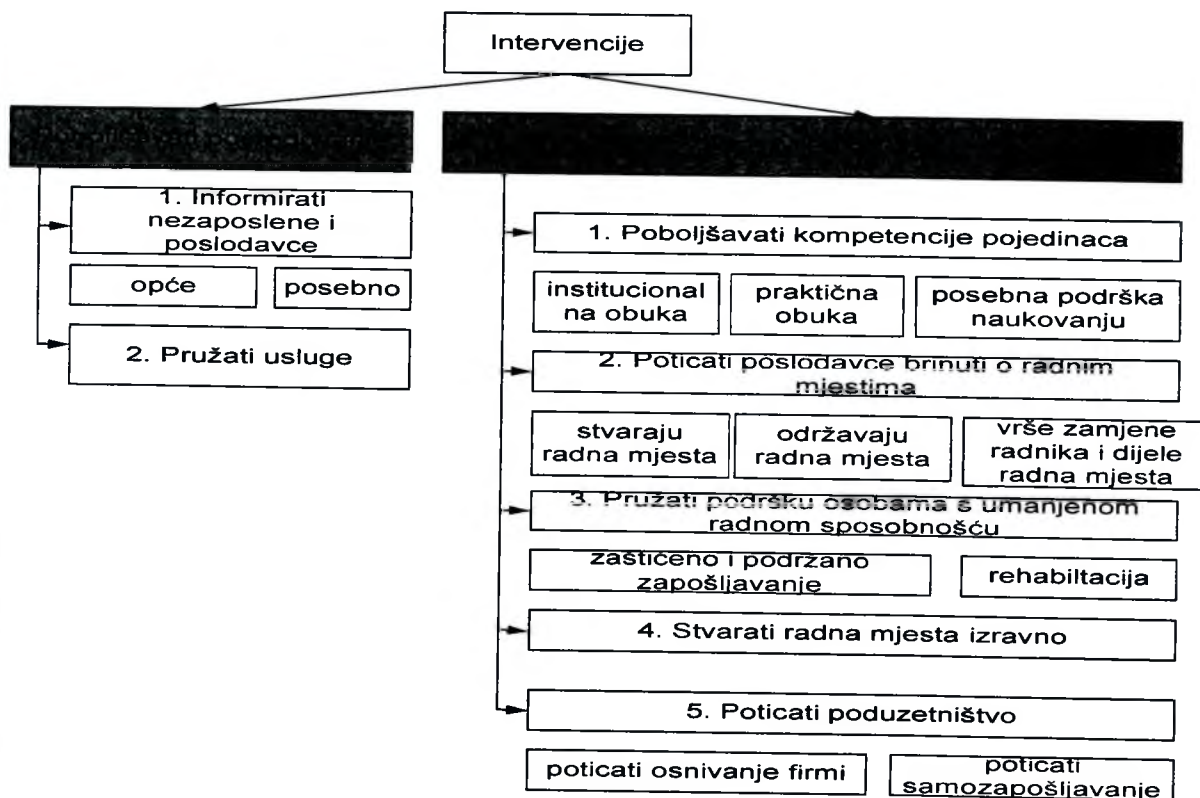
Ukupan broj osoba koje je služba uputila na intervju poslodavcima u 2018. godini iznosi 27.470. Nažalost, služba, iako je sučena sa vrlo malim brojem zahtjeva za posredovanje u zapošljavanju, ne raspolaže povratnim informacijama o rezultatima obavljenih razgovora. Nemamo odgovore na nekoliko bitnih pitanja. Koliki broj osoba se zaista pojavio na razgovoru za posao? Koji od njih nisu prihvatili posao? Koji su razlozi odbijanja da se prihvati posao? Služba za zapošljavanje KS je u 2018. godini objavila ukupno svega 1.200 oglasa/konkursa za zapošljavanje ukupno 1.420 osoba. U istoj toj godini sa evidencije je zbog zaposlenja objavljeno 21.280 osoba. Iz navedenih podataka je vidljivo da je više od 90 posto posredovanja za zapošljavanje realizirano mimo službe za zapošljavanje.²⁴

²⁴ Uvo, između ostalo upućuje na vrlo nizak reputacijski kapital službe.

Tekstualni okvir 1. Aktivne politike tržišta rada: Šta daje rezultate?

Intervencije javnih službi zapošljavanja, mogu se generalno podijeliti na: unapređenje posredovanja u zapošljavanju i mjere poticanja zapošljavanja (pogledati sliku ispod). Posredovanje u zapošljavanju podrazumijeva informisanje nezaposlenih i poslodavaca (koje može biti opće i posebno) i pružanje različitih usluga (savjetovanje i sl.). Mjere se u principu dijele na one koje poboljšavaju kompetencije nezaposlenih pojedinaca (institucionalna, praktična obuka i sl.), one koje potiču poslodavce da brinu o radnim mjestima (stvaranje, održavanje radnih mjesta, zamjene radnika i dijeljenje radnih mjesta), one koje podrazumijevaju podršku osobama sa umanjenom radnom sposobnošću (zaštićeno i podržano zapošljavanje, rehabilitacija), one koje direktno stvaraju radna mjesta i one koje potiču preduzetništvo (kroz osnivanje firmi i samozapošljavanje).

Slika 1. Vrste intervencija javnih službi zapošljavanja

Pregledom empirijskih istraživanja u oblasti APTR, možemo konstatovati da je generalni recept za njihov uspjeh: cjelovitost paketa usluge, orijentisanost na potražnju rada, povezanost sa stvarnim radnim mjestima, pažljivo targetiranje nezaposlenih osoba, kao i kontinuitet politika i izvora finansiranja. Ipak, kao daleko najvažniji faktor pokazali su se kapaciteti službe i resursi koji se ulože u implementaciju, monitoring i ocjenu učinaka.

Kada su u pitanju ocjene učinaka pojedinih programa, generalni je zaključak da su *usluge posredovanja kod zapošljavanja* (uključujući karijerno savjetovanje i razne programe podrške traženju posla, npr. obuka u poboljšanju vještina traženja posla, djelovanje klubova za traženje posla, održavanje sajмова zapošljavanja) troškovno najučinkovitiji programi - uz pretpostavku da postoji rastuća ponuda radnih mjesta.

Obuka je najviše korišten vid aktivne politike zapošljavanja u Evropi. Može se kazati da daje dobre rezultate ako je vođena tražnjom ili kad su potrebe poslodavaca (nedostatak određenih vještina, nepopunjena mjesta i sl.) i nezaposlenih dobro identifikovane. Međutim, posebno treba imati u vidu da obuka ne smije biti zamjena za formalni obrazovni sistem. Ukoliko nije tražnjom vođena, obuka za mlade vodi malom ili zanemarljivom poboljšanju vjerovatnoće pronalaženja posla. Ipak, u slučaju Poljske dala je dobre rezultate kod mladih ljudi s niskim obrazovanjem i kratkoročno nezaposlenim (neto učinak 15%).

Ocjene programa *subvencioniranja plaća* daju vrlo različite rezultate. Postoje specifična iskustva tranzicijskih zemalja, temeljem kojih se da utvrditi da je subvencioniranje kontraproduktivno, ako je usmjereno na podršku neodrživih preduzeća, posebno onih u javnom sektoru. Temeljne karakteristike subvencioniranja su „*isisavanje budžeta*“ kroz visoko trošenje poreznih prihoda, remećenje tržišne konkurencije i neodrživost rezultata.

Istraživanja pokazuju da *javne radove* općenito prate negativni neto učinci. No, mogu biti efikasni ako su dizajnirani kao podrška dohotku niskoobrazovanih radnika u nerazvijenim regijama. Kod programa za osobe s poteškoćama ima vrlo malo ocjena te se ne može izreći generalniji sud o ovim programima. No, nekoliko studija navodi vrlo razočaravajuće rezultate.

Rehabilitacija (kada su u pitanju osobe sa invaliditetom) nije učinkovita na kratak rok; dokaz o efektima na srednji rok je rijedak. Rehabilitacija je troškovno efikasna ako su invalidnine visoke i vremenski neograničene te ako je sudjelovanje u programima rehabilitacije dobrovoljno (mada ono sužava veličinu programa).

Izvor: Kuddo (2012), Angel-Urdinola i Leon-Solano (2013), Card et al. (2010), Lehmann (2011), Card, Kluve and Weber (2017), Levy Yeyati, Montané and Sartorio (2019)

Dalje, konstatovano je da Služba ne raspolaže podacima o broju realizovanih individualnih savjetovanja, strukturi nezaposlenih koji su koristili ovu uslugu Službe, njenim efektima, itd. Što se tiče grupnog savjetovanja, treba istaći da pod okriljem Službe zapošljavanje funkcionišu i klubovi za traženje posla. U njihovim aktivnostima u 2018. godini učešće su uzele 503 dugoročno nezaposlene osobe. Od navedenog broja ukupno su zaposlene 122 osobe. Navedena aktivnost predstavlja svijetlu tačku u radu službe. Ipak, treba primijetiti da ova usluga nije kombinirana sa programima poticaja zapošljavanju (što bi osiguralo značajno bolje rezultate i podiglo rejting službe iz perspektive nezaposlenih osoba), o kojima će nešto više riječi biti u daljem tekstu.

Saradnja službe sa poslodavcima se realizira kroz tri organizacione jedinice - jedinica za saradnju sa poslodavcima pri kabinetu direktora, Sektor za posredovanje u zapošljavanju i Sektor za podsticajne mjere zapošljavanja. Utvrđena su preklapanja u poslovima navedenih organizacionih jedinica. Nisu jasno specificirani kanali komunikacije sa poslodavcima. U godišnjim izvještajima se samo u jednoj rečenici navodi da Služba redovno sarađuje sa poslodavcima²⁵. Međutim, konstatovano je da Služba ne posjeduje plan posjeta poslodavcima, nema evidencije o izmjenama/unapređenjima programa ili razvoja novih programa poticaja koji su bazirani na zaključcima sa održanih sastanaka.²⁶ Čini se da je saradnja službe sa poslodavcima uglavnom stihijskog karaktera bez jasno postavljenih ciljeva i opipljivih rezultata.

Slična je situacija i kada se radi o saradnji sa drugim akterima na tržištu rada (privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, obrazovne institucije, nevladine organizacije, itd.). Služba nema potpisane protokole o saradnji i ne razmjenjuje podatke o nezaposlenim osobama sa privatnim agencijama (iako su, prema informacijama dobivenim od strane privatnih agencija, podaci sa kojima služba raspolaže praktično neuporedivi iz perspektive poslodavaca). Ovdje moramo primijetiti da je na otklanjanju navedenog nedostatka služba intenzivno radila u proteklom periodu i da je napravljen iskorak u kontekstu uključivanja informacija o poznavanju jezika, smjera obrazovanja, dodatnih znanja i vještina u kartone nezaposlenih osoba.

Još jedan iskorak napravljen je kroz potpisivanje memoranduma o razumijevanju sa ponuđačima usluga obrazovanja i prekvalifikacije odraslih registrovanih na području KS, čime su se stvorile pretpostavke za razvoj programa prekvalifikacije/dokvalifikacije usmjerenih na dugoročno nezaposlene osobe na području KS.

Kako se navodi u godišnjim izvještajima o radu, Služba redovno godišnje učestvuje u određenim aktivnostima vezanim za profesionalnu orijentaciju i informisanje, u saradnji sa srednjim školama i fakultetima. Ponovo smo ostali uskraćeni za informaciju o konkretnim ciljevima navedenih aktivnosti, o kolikom broju skupova se radi, koliko su isti bili posjećeni, šta su rezultati istih. Bez navedenih informacija teško je dati neki komentar vezano za njihovu učinkovitost.

Generalno, kada govorimo o organizaciji rada Službe zapošljavanja Kantona Sarajevo, od značaja je naglasiti da je u proteklom periodu realizirano nekoliko aktivnosti²⁷ kroz koje je povećana efikasnost i unapređeno njeno poslovanje. Najprije je Vlada KS usvojila Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu ove javne ustanove. Izmjenama sistematizacije svi biroi u Kantonu Sarajevo počeli su da implementiraju nove metode rada. Poslovi su podijeljeni na savjetodavne i evidentičarske. Pored toga, urađeno je i sljedeće: sačinjena je situaciona analiza na osnovu koje je napravljen prijedlog novih procedura i obučeno osoblje; otvoreni su ogledni biroi; unaprijeđen je software za automatsko izdavanje uvjerenja; omogućeno da evidentičari rukuju pečatom i odgovaraju za sadržaj uvjerenja koja izdaju, razvijen je sistem za upravljanje učenicima u JUSZZKS²⁸, razvijen promotivni materijal za jačanje saradnje

²⁵ Iako direktori lokalnih službi zapošljavanja (prema informacijama predstavnika službe) pripremaju redovne mjesečne izvještaje koji uključuju i informacije o obavljenim komunikacijama i posjetama poslodavcima.

²⁶ Treba primijetiti da su određeni iskoraci napravljeni tokom 2019. godine kada su u javne pozive službe inkorporirane određene sugestije poslovne zajednice. Kao primjer navodimo izmjenu zahtjeva da nezaposlena osoba koja se zapošljava uz poticaj službe mora biti registrovana na službi u trenutku raspisivanja javnog poziva.

²⁷ Uz podršku Švicarske agencije za razvoj i saradnju u okviru Projekta zapošljavanja mladih i reformamama javnih ustanova za zapošljavanje (YEP).

²⁸ Iako nismo mogli dobiti informacije na koji način se isti koristi u službi.

sa poslodavcima, otvoren Klub za traženje posla u KS, napravljena aplikacija e-biro, za online savjetovanje, i dr.

Kroz razgovore sa predstavnicima službe, zatim sa ekspertima iz međunarodnih projekata aktivnih u domenu posredovanja u zapošljavanju²⁹, konstatirano je da je posao daleko od završenog. U narednom periodu neophodno je nastaviti i intenzivirati aktivnosti na unapređenju pružanja osnovnih usluga zapošljavanja, i to: (i) usluga za tražioce posla i (ii) usluga za poslodavce, do konačnog ostvarivanja bojih ishoda tržišta rada i davanja doprinosa povećanju formalne zaposlenosti u privatnom sektoru. Pružanje efikasnih usluga posredovanja koje odgovaraju potražnji privatnog sektora i potencijalnim tražiocima posla od ključnog je značaja za dobro funkcionisanje tržišta rada.

Služba za zapošljavanje KS treba nastaviti intenzivno raditi na prevazilaženju ovog izazova. Usluge za tražioce posla trebaju uključiti pružanje podrške za aktivnosti unapređenja procesa registracije i procesa savjetovanja u cilju jasne identifikacije i usmjeravanja sredstava na tražioce posla kojima trebaju usluge zapošljavanja: povećanje vremena provedenog s tražiocima posla, skraćivanje vremena čekanja između prvog prijavljivanja i izrade individualnog akcionog plana i povećanje monitoringa napretka i potreba tražioca posla.

Kroz unapređenje evidencija, razvijanje novih kanala komunikacije i pružanje prilagođenih kadrovskih usluga poslodavcima, razvijanje saradnje sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, služba se treba maksimalno angažirati na povećanju broja posredovanja za zapošljavanje na godišnjem nivou, povećanju broja objavljenih oglasa za posao (između ostalog, insistiranjem da poslodavci korisnici programa poticaja za zapošljavanje objavljuju oglase da web stranici službe). Takođe, neophodno je kontinuirano jačati IT sistem Službe za zapošljavanje KS, kako bi isti: (i) omogućavao razmjene podataka između službe za zapošljavanje i ostalih institucija; (ii) radi pružanja različitih online usluga; (iii) kao IT podrška monitoringu usluga pruženih tražiocima posla i poslodavcima; (iv) kao IT podrška monitoringu i evaluaciji aktivnih mjera tržišta rada; (v) za uvođenje/monitoring učinaka biroa; i (v) za monitoring i diseminaciju trendova tržišta rada.

Konačno, kada se radi o ovom segmentu aktivnosti treba još istaći i da Služba redovno godišnje, u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje, učestvuje u istraživanju tržišta rada koje ima za cilj da procijeni buduće kretanje tražnje za radnom snagom. Kroz ovo istraživanje se godišnje anketira oko 400 kompanija sa područja KS. Iako se radi o sasvim dovoljnom uzorku na osnovu kojeg bi se mogli izvući bitni zaključci posebno u kontekstu definiranja upisne politike u srednje škole i fakultete na području KS (o čemu je ranije bilo riječi), rezultati navedenog istraživanja su u najmanju ruku upitni. Kroz komunikaciju sa osobljem službe konstatovano je da se u suštini radi o anketiranju kompanija koje koriste programe poticaja novom zapošljavanju. Dakle, ne radi se o slučajno biranom uzorku i isti ne odražava strukturu privrede KS. Pored toga, sam upitnik bi trebalo bitno redizajnirati u pogledu strukture i karaktera pitanja koja se postavljaju.³⁰

²⁹ Ranije pomenuti YEP projekat, zatim Projekat podrške zapošljavanju Svjetske Banke u Bosni i Hercegovini.

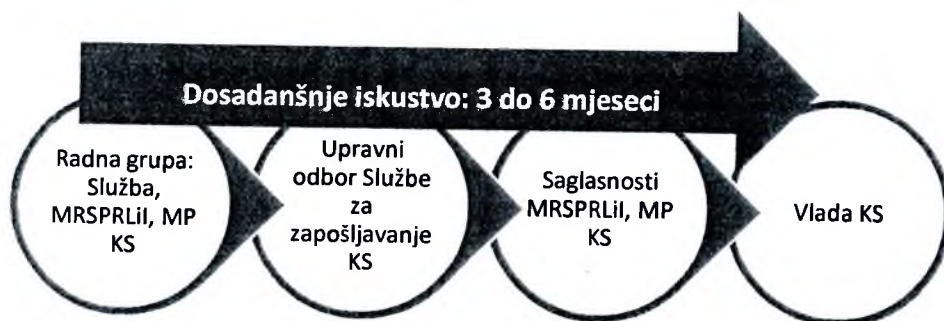
³⁰ Prema informacijama sa skupa na kome su prezentirani nalazi ovog istraživanja, aktivnosti na redefiniranju navedenog upitnika od strane Federalnog zavoda za zapošljavanje, zajedno se metodologijom uzorkovanja kompanija za anketiranje, su u završnoj fazi.

2.1.2. Programi za poticaj zapošljavanja

Drugi set aktivnosti JSZ, kako je prezentirano u tekstualnom okviru, predstavljaju različite mjere/programe poticanja zapošljavanja. Prema Zakonu o posredovanju u zapošljavanju u KS, programe mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u Kantonu Sarajevo usvaja Vlada Kantona, sa načinom i kriterijima za realizaciju, a na zajednički prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstva privrede i Kantonalne službe za zapošljavanje (pogledati šematski prikaz ispod). Programom mjera definisane su pojedinačne podsticajne mjere, kriteriji za realizaciju i finansijska sredstva za realizaciju mjera. Prema utvrđenim kriterijima po pojedinačnim podsticajnim mjerama (programima) Odjeljenje za poslove podsticanja u zapošljavanju unutar Službe, obavlja vrednovanje i selekciju zahtjeva pristiglih po raspisanim javnim pozivima i sačinjava prijedloge listi podnosioca zahtjeva za odobravanje sredstava za poticaj zapošljavanja. Uvidom u dokumentaciju, prijedloge listi za odobravanje sredstava po programima usvaja Upravni odbor Službe³¹. Po njihovom usvajanju, direktor, ispred Službe, zaključuje ugovore sa poslodavcima, a kojima su utvrđena prava i obaveze ugovornih strana.

Proces pripreme i usvajanja Programa mjera za podsticaj zapošljavanju na području Kantona Sarajevo predstavljen je na slici ispod.

Slika 7. Proces pripreme i usvajanja Programa mjera za podsticaj zapošljavanju u KS

Prezentirani proces, u odnosu na isti na nivou Federacije BiH, podrazumijeva dodatna dva koraka (korak 3. i 4.). Neophodno je da na program poticaja saglasnost da, pored resornog ministarstva, i Ministarstvo privrede KS, te konačno Vlada Kantona Sarajevo. Cijeli proces traje minimalno 3 mjeseca. U nekim situacijama i do 6 mjeseci. Ista procedura se mora proći u slučaju bilo kakvih naknadnih izmjena programa. Sve ovo dovodi do toga da se sa svake godine kasni sa raspisivanjem javnih poziva, izborom korisnika i dodjelom sredstava, što rezultira nezadovoljstvom među poslodavcima sa područja KS. Pored toga, kroz interne procedura proizvedena je situacija da sredstva praktično ostaju „zarobljena“ unutar jednog programa do njegovog potpunog zatvaranja (što može trajati i po nekoliko godina). Posljedično, u finansijskim planovima službe sveke godine se iskazuju značajni iznosi neiskorištenih sredstava po

³¹ Prema Statutu JU Služba za zapošljavanje KS, upravni odbor čini pet članova. Četiri člana su ispred osnivača, a jedan ispred stručnih radnika. Nije navedeno da li je obavezno da neki od članova budu ispred nezaposlenih osoba, odnosno poslodavaca sa područja KS.

ranije pokrenutim programima. Ovo je potrebno prioritarno rješavati kada se radi o ovom segmentu organizacije i djelovanja službe u narednom periodu.

Sveukupni uticaj programa mjera za poticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u KS zavisi, između ostalog, od alokacije resursa između programa/ciljne populacije. Cilj bi trebao biti balansiranje broja osoba kojima se pružaju usluge u svakoj ciljnoj grupi da bi se ostvario maksimalan prosječni povrat po svim investicijama, uz pružanje usluga ugroženim grupama sa otežanim pristupom tržištu rada. Ciljne grupe svakako trebaju uključiti mlade, dugoročno nezaposlene, osobe sa niskim stepenom vještina, dobi 45 godina i starije, te socijalno ugrožene grupe.

Pregled programa poticaja Službe za zapošljavanje KS dat je u naredne dvije tabele. Na osnovu dostupnih podataka izačinali smo stepen iskorištenosti sredstava po svakom od programa, odnos broja zaposlenih osoba koji su bili u radnom odnosu na kraju programa u odnosu na očekivani broj (prema potpisanim ugovorima sa korisnicima), te troškove po jednom radnom mjestu za završene programe. Iz dostupnih izvještja³² nismo mogli utvrditi koje je obrazloženje ili uporište za realizaciju navedenih programa, ili razloga za preferiranje određenih kategorija nezaposlenih (npr. doktori medicime, ili programeri). U takvim uslovima dolazimo u situaciju da se po određenim programima od strane potencijalnih korisnika „povuče“ manje od trećine raspoloživih sredstava (tabela ispod).

Eklatantan primjer za ove tvrdnje je program podrške zapošljavanju IT programera koji, prema informacijama dobijenim od strane predstavnika BIT alijanse, nije uvažavao specifičnosti ove industrije, odnosno ovog segmenta tržišta rada. Razlog je taj da, zbog opšte oskudice programera, ovog zanimanja praktično nema na evidencijama službe za zapošljavanje, a to je bio jedan od uslova kod realizacije ovog programa.

Iz tabele 17. se može vidjeti da su troškovi po jednom radnom mjestu u slučaju završenih programa nešto preko 18 hiljada KM po novozaposlenom. U pitanju je osjetno veći iznos po novozaposlenom u odnosu na programe Federalnog zavoda za zapošljavanje (gdje je ovaj iznos ispod 10 hiljada KM po novozaposlenom)³³. Bitno je još naglasiti i da se radi o korisnicima programa koji su bili zaposleni prilikom njegovog zatvaranja. Služba ne prikuplja podatke kakav je status navedenih osoba 12 ili 24 mjeseca po zatvaranju programa. Dakle, da li su još uvijek zaposlene.

Takođe, uočene su velike razlike između programa u vezi sa izdvojenim sredstvima po jednoj novozaposlenoj osobi. Sa jedne strane imamo programe samozapošljavanje gdje izdvajanja po jednom novozaposlenom idu i do 33 hiljade KM. Sa druge strane imamo program podrške obuci za poznatog poslodavca gdje su troškovi po novozaposlenom svega 3 hiljade KM. Interesantno je da služba nije detaljnije analizirala razloge slabog interesa poslodavaca za ovaj posljednji program, iako se pokazao vrlo učinkovitim. Kroz razgovore sa predstavnicima poslodavaca i kompanija koje su učestvovala u ovom programu, došli smo do zaključka razlog leži u odredbi programa koja traži da se zapošljavanje mora realizirati kod poslodavca koji vrši obuku.³⁴

³² Navedene informacije nismo mogli dobiti ni kroz obavljene intervjue sa predstavnicima službe.

³³ Informacija sa sastanka sa predstavnicima Federalnog zavoda za zapošljavanje. Poticaji po novozaposlenoj osobi u programima koje implementira Federalni zavod su osjetno niži u odnosu na poticaje Službe za zapošljavanje KS.

³⁴ Potencijalno rješenje ove situacije je da se da mogućnost da se na poziv prijavi nekoliko poslodavaca od kojih će jedni raditi obuku, a kod drugih bi se moglo realizirati zapošljavanje, odnosno da se razviju programi poticaja prema učincima (tzv. outcome based payment).

Tabela 17. Pregled programa poticaja zapošljavanju u Kantonu Sarajevo, 2016.-2018.

Program	Godina	Planirana sredstva	Utrošena sredstva	Iskorištenost	Planirano zapošljavanje	Zaposleno lica	Lica ostala u radnom odnosu	Uspješnost	Trošak po radnom mjestu
Sufinansiranje samozapošljavanja	2015	5,772,000	5,266,200	91.2	481	456	156	34.2	33,758
Sufinansiranje samozapošljavanja	2017	2,436,790	1,742,100	71.5	338	331	110	33.2	15,837
Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika (SSS, VSS)	2016	3,000,000	2,352,591	78.4	475	425	120	28.2	19,605
Posao za sve	2017	1,080,000	1,033,200	95.7	300	287	179	62.4	5,772
Sufinansiranje zapošljavanja 100+	2016	999,600	646,408	64.7	100	96	0	-	-
Partnerstvom do novih radnim mjesta	2016	1,032,000	151,200	14.7	66	46	-	-	-
Obuka, dokvalifikacija i prekvalifikacija za poznatog poslodavca	2017	82,500	15,000	18.2	55	10	5	50.0	3,000
Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika u privatnom sektoru	2017	594,000	339,000	57.1	100	56	43	76.8	7,884
Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika u javnom sektoru	2017	308,000	266,936	86.7	52	45	21	46.7	12,711
Sufinansiranje zapošljavanja na prevenciji maloljetničke delikvencije i rad djece sa posebnim potrebama	2017	1,008,000	256,000	25.4	105	105	-	-	-
Sufinansiranje zlatna značka	2017	312,000	55,900	17.9	20	7	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja osoba sa invaliditetom (60% i više)	2017	159,558	38,969	24.4	12	4	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika, diplomiranih pravnika	2017	360,000	121,460	33.7	25	25	-	-	-
Obuka, dokvalifikacija i prekvalifikacija za poznatog poslodavca	2018	72,215	45,540	63.1	24	21	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja doktora medicne	2018	1,092,000	108,419	9.9	70	16	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja asistenata na fakultetima UNSA	2018	2,340,000	339,300	14.5	150	130	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja prilika za sve	2018	1,440,000	1,113,239	77.3	400	337	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja branilaca	2018	360,000	43,300	12.0	100	36	-	-	-
Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika branilaca i članova u javnom sektoru	2018	1,096,000	53,200	4.9	171	95	-	-	-

Sufinansiranje obuka i zapošljavanja programera u IT sektoru

UKUPNO (ZAVRŠEN PROGRAM)

2018	92,000	0	0.0	40	1	-	-	-
		11,661,435			1,706	634	37.2	18,393

Tabela 18. Programi planirani za 2019. godinu

Program	Planirana sredstva	Broj zaposlenih	Sredstva /korisnik	Ciljna grupa
Javni radovi	550.556	385	1.430 (8.580)	Najugroženije kategorije nezaposlenih, korisnici prava iz oblasti socijalne zaštite
Sufinan. zapošljavanja mladih do 35 godina	1.350.000	150	9.000	Mlade nezaposlene osobe
Sufinan. obuke, dokvalifikacije i rekvalifikacije za poznatog poslod.	219.800	82	2.680 (5.360)	Nezaposlene osobe
Sufinan. zapošljavanja pripravnika	329.400	65 (32+33)	5.068 (7.200/3.000)	Nezaposlene VSS/VŠS ili SSS/KV
Sufinan. javnih radova 570+	1.006.620	570	1.766 (10.596)	Demob. borci, RVI, šehidske i porodice poginulih boraca, djeca RVI ili dobitnika ratnih priznanja, žrtve nasilja, liječeni ovisnici
Sufinans. samozapošlj. – trgovac pojedinac	600.000	250	2.400	Isto kao iznad
Sufinan. zapošlj. – doktori medicine	842.400	54	15.600	Doktori medicine sa evidencije
Sufinan. zapošlj. – branioci	226.800	63	3.600	Branioци sa evidencije
Sufinan. Obuke – IT programeri	187.200	39	4.800	Nezaposleni sa evidencije
Sufinansiranje – zajednički projekti	54.000	9	6.000	-
UKUPNO	5.366.776	871	6.161	

Kada analiziramo obuhvat APTR moramo zaključiti da je on vrlo mali u odnosu na broj nezaposlenih (i uložena sredstva). Primjera radi, kroz programe službe u 2018. godini planirano je zapošljavanje 871 osobe, od preko 62 hiljade registrovanih nezaposlenih u toj godini. Ako tome dodamo i osobe koje su koristile usluge savjetovanja (klubovi za traženje posla), dolazimo do zaključka da je programima službe pokriveno do 3 posto registrovanih nezaposlenih osoba sa područja KS.

Ciljanje APTR bi trebalo značajno unaprijediti. Kao korisnici programa često se navode samo nezaposlene osobe, ili dugoročno nezaposlene osobe³⁵, mladi do 35 godina i sl. U programima službe nisu posebno prepoznati (kada se radi o veličini poticaja po novozaposlenom) nezaposleni koji dolaze sa manje razvijenih općina KS, osobe sa posebno otežanim pristupom tržištu rada.³⁶

Posebno zabrinjava da se veliki dio raspoloživih sredstava izdvaja za programe za koje smo ranije konstatirali da nema empirijskih dokaza da proizvode pozitivne rezultate. U pitanju su programi javnih radova i zapošljavanje u javnom sektoru. Primjera radi, na ove programe je planirano izdvojiti oko 45 posto ukupno raspoloživih sredstava u 2019. godini.

JU Služba za zapošljavanje KS već duži niz godina provodi aktivne programe tržišta rada da pri tome uopće ne mijenja niti prilagođava parametre istih. Npr. program zapošljavanja pripravnika planira se i provodi svake godine, a parametri ovog programa ostaju isti unazad 10 godina. Ne provodi se monitoring niti evaluacija uticaja ovih programa sa ciljem redovnog redizajniranja, kako bi se osigurala njihova efikasnost i efektivnost.

Interesantno je da Ministarstvo rada i socijalne politike s vremena na vrijeme donosi Odluke o monitoringu i evaluaciji pojedinačnih podsticajnih mjera iz programa mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u KS sa načinom i kriterijima za realizaciju.³⁷ Sam proces, koji provodi tim sastavljen od predstavnika nekoliko ministarstava u Vladi KS i predstavnika JU Službe za zapošljavanje KS, je u stvari pregled izvršenja ugovornih obaveza (koji uključuje pregled dokumentacije, kontrolu poštovanja rokova, provjeru uplate doprinosa i sl.) i ne zadovoljava čak ni minimum standardnih zahtjeva za monitoring i evaluaciju programa aktivnih mjera tržišta rada. Pri tome, ne vodi se računa o 4 bitne karakteristike programa: (1) tipu programa; (2) nivou novčane kompenzacije koja se daje sudionicima; (3) načinu i opsegu ciljanja; (4) trajanju i održivosti programa.

Odlučivanje o tome koji je program najprikladniji za svakog korisnika bi se trebalo vršiti na osnovu dokaza, što zauzvrat zahtijeva upravljanje predmetima prijavljenih nezaposlenih na osnovu podatka.

³⁵ Takvih je oko 80% registriranih na evidenciji službe.

³⁶ Izuzetak donekle predstavljaju programi javnih radova.

³⁷ Tako se, primjera radi, prema odluci iz septembra 2016., vršio monitoring i evaluacija programa sufinansiranja zapošljavanja pripravnika VSS, VŠS, SSS i KV stručne sprema za 2015. i 2016 i Programa javnih radova za 2016. godinu. U okviru pojedinačnih poticajnih mjera vršio se monitoring nad ugovorima o sufinansiranju zapošljavanja pripravnika potpisanim sa poslodavcima, i to: isplata plaća i doprinosa, poštivanje rokova u dostavljanju specifikacija za isplatu plaće i doprinosa ovjerenih kod Porezne uprave, refundacije JU "Služba za zapošljavanje KS", uslovi obavljanja pripravnčkog staža, te podnesene predstavke i upiti. U okviru javnih radova, monitoring se vršio nad ugovorima o finansiranju programa javnih radova, isplatama naknada za rad angažovanim osobama, uplatama doprinosa, kao i realizacijom odobrenih projekata. Monitoring i evaluaciju, u skladu sa Odlukom, vršio je Tim predstavnika iz Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstva privrede KS, Ministarstva komunalne privrede i infrastrukture KS, Ministarstva zdravstva KS, Ministarstva za boračka pitanja KS i Javne ustanove "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo". Informacija o provedenom monitoringu i evaluaciji upućena je na usvajanje (i usvojena od strane) Vladi i Skupštini KS.

Dakle, monitoring i evaluacija APTR u KS gotovo i ne postoji, a potrebni su da bi se dobili dokazi neophodni za procjenu koji programi daju najbolje rezultate u pogledu novog zapošljavanja u KS.

Nakon obavljene serije sastanaka sa ključnim interesnim skupinama vezanim za funkcinisanje tržišta rada u KS, generalni je zaključak da je Program mjera za poticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u KS potrebno značajno unaprijediti, uključiti nove, inovativne programe sa posebnim naglaskom na usvajanje sektorskog pristupa koji bi podrazumijevao targetiranje zapošljavanja u industrijama koje na osnovu analize višegodišnjih podataka iskazuju najviše potencijala za otvaranje novih radnih mjesta, zatim uključivanje što više različitih mjera za stručno osposobljavanje i usavršavanje nezaposlenih osoba za potrebe tržišta rada. Paket mjera finansijskih poticaja usmjerenih na tražioce posla i poslodavce treba biti praćen ugovornim obavezama i odgovornostima za osiguranje finansiranja srednjoročnih, produktivnih radnih mjesta u formalnom privatnom sektoru, obeshrabrivati subvencioniranje sezonskog zapošljavanja, potpuno isključiti ili svesti na minimum (maksimalno do 10 posto) subvencioniranje zapošljavanja u javnom sektoru.

Pored toga, treba istaći da će APTR svakako generirati određene direktne ekonomske koristi u smislu plata i prihoda za obuhvaćeni broj korisnika. Iako je teško unaprijed procijeniti zbirni uticaj u smislu plata sa i bez intervencija programa, vjerovatno je da će uticaj programa na ugrožene grupe, uključujući osobe sa niskim nivoom vještina, dugoročno nezaposlene i starije od 40 godina, biti pozitivan, obzirom da te grupe imaju malo mogućnosti i velike prepreke za zapošljavanje. Uticaj na korisnike APTR s visokim nivoom vještina je manje jasan, obzirom da je veća vjerovatnoća da bi mnogi od njih našli posao i bez učestvovanja u programu. Posebno se problematičnim čine sezonska zapošljavanja putem sezonskih radova. Ipak, individualna zarada može imati pozitivan uticaj na prihode u smislu poreza i doprinosa koji će se naplatiti tokom trajanja APTR (iako se glavnina ovih prihoda realizira u korist FBiH i fondova), kao i u smislu potrošnje; što će doprinijeti održivosti sistema socijalne zaštite i pomoći poticanju ekonomije. Veće plate i veće uplate doprinosa mogu unaprijediti kvalitet života pojedinaca i društva u cjelini kroz efekte na ekonomiju i kvalitet socijalnih usluga.

Konačno, bitno je istaći da programi zapošljavanja imaju veći uticaj ako su kombinirani s posredovanjem. Međunarodne analize programa zapošljavanja, na koje smo se ranije osvrnuli, ukazuju da kad su programi zapošljavanja sveobuhvatni – uključuju više posredovanja uz druge oblike podrške, kao što je obuka za sticanje vještina, subvencioniranje plata ili podrška za samozapošljavanje – ukupan efekat je veći od zbira efekata pojedinačnih programa. Ova je poruka vrlo bitna, obzirom da unapređenje efektivnosti usluga posredovanja pomaže ne samo uštedi javnih resursa na administraciji javnih usluga, nego i daje značajan doprinos povećanju uspjeha APTR.

2.2. Ocjena programa podrške subjektima male privrede u KS³⁸

Okvir za podršku maloj privredi u Kantonu Sarajevu uspostavljen je 2015. godine donošenjem Zakona o poticaju razvoja male privrede (u daljem tekstu Zakon). Njegovo usvajanje slijedila je priprema i donošenje Programa razvoja male privrede 2016-2019. i Pravilnika o postupcima u provođenju programa iz 2016. godine. Pregled ciljeva navedenih dokumenata dat je na pregledu ispod.

Slika 8. Okvir za poticaj razvoja maloj privredi u KS; ključni dokumenti i ciljevi donšenja

 Zakon o poticaju razvoja male privrede	 Program razvoja male privrede 2016-2019.	 Pravilnik kojim se uređuju postupci u provođenju Programa
a) povećanje broja zaposlenih, b) povećanje proizvodnje, kvaliteta i konkurentnosti, c) povećanje broja subjekata, d) povećanje vrijednosti izvoza, e) istraživanje, razvoj i primjena savremenih tehnologija i inovacija, f) poticanje za korištenje sredstava Evropske unije, g) poticanje djelatnosti koje ne zagađuju okolinu h) poticanje obavljanja i opstanka tradicionalnih i starih zanata.	a) smjernice razvoja, b) poticajne mjere, c) nosioci provođenja poticajnih mjera, aktivnosti provođenja, d) izvori sredstava, e) metodologija provođenja i praćenja provođenja pojedinih mjera.	a) metodologija rada, kojom se obezbjeđuje javnost rada, b) kriteriji za izbor učesnika u provođenju Programa, c) kriteriji za izbor korisnika sredstava, d) uređenje odnosa između nosioca programiranja razvoja i ostalih učesnika u provođenju Programa, e) pouka o pravnom lijeku za oštećene stranke, f) način izvještavanja i praćenje provođenja Programa, usklađen sa procedurom praćenja realizacije Programa rada Vlade.

Svrha Zakona o poticaju razvoja male privrede je sistemsko planiranje, osiguranje sredstava i provođenje mjera i aktivnosti razvoja male privrede, te transparentan, nediskriminatoran i jasan pravni okvir za poticaj razvoju male privrede koji ima za cilj ekonomski rast sektora u KS. Zakonom su definisani ciljevi razvoja male privrede, od povećanja broja subjekata, povećana proizvodnje i zaposlenosti, povećanja konkurentnosti i izvoza, povećanja izdvajanja za istraživanje i razvoj i preimjenu savremenih tehnologija, veće korištenje EU sredstava i sl.

³⁸ Obzirom da ja Ministarstvo privrede programe poticaja maloj privredi po prvi puta implementiralo 2016. godine, te imajući u vidu činjenicu da je u prvoj godini njihove realizacije većina planiranih sredstava ostala neiskorištena, serija podataka za subjekte male privrede koji su bili korisnici poticaja nije bila dovoljno duga kako bi se napravila evaluacija učinaka, opredjelili smo se da za ocjenu programa Ministarstva koristimo mix formativne i procesne evaluacije. Fokus formativne evaluacije je izvodljivosti i potrebnosti realizovanih mjera i programa. Ovaj vid evauacije će biti dopunjen sa procesnom evaluacijom koja analizira način na koji mjere i programi funkcioniraju, da li su implementirani na način na koji je dizajnirano, te da li su pristupačni i prihvatljivi od strane ciljane populacije.

U skladu sa navedenim ciljevima utvrđeni su indikatori za praćenje razvoja male privrede u KS. Isti, nažalost nisu dalje razrađeni u planovima i programima Ministarstva.

Za realizaciju podsticajnih mjera predviđena sredstva od 0,5 do 2 posto bužeta KS iz prethodne godine. Nosioi realizacije programa poticaja maloj privredi u KS su Vlada KS, Ministarstvo privrede, Jedinice lokalne samouprave, Privredna komora Kantona Sarajevo, Obrtnička komora Kantona i regionalna razvojna agencija.

U skladu sa obavezama proizašlim iz Zakona, a kako bi se isti operacionalizirao, 2016. godine pripremljen je i usvojen Program razvoja male privrede 2016-2019. godina (u daljem tekstu Program), kao i Pravilnik kojim se uređuju postupci u provođenju Programa.

Prema Zakonu, Programom su trebale biti utvrđene smjernice razvoja, poticajne mjere, nosioci provođenja poticajnih mjera, aktivnosti provođenja, izvori sredstava, metodologija provođenja i praćenja provođenja pojedinih mjera. Uvidom u tekst dokumenta utvrdili smo da je njegov najveći dio (3/4) posevećen prezentaciji javno dostupnih statističkih podataka u vezi ekonomske situacije u Kantonu Sarajevo (broj registrovanih privrednih subjekata po općinama i djelatnostima, kretanje izvoza, zaposlenih/nezaposlenih, plaćama i sl.) bez da je bilo šta kazano o stanju u sektoru mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP), izazovima sa kojima se MMSP suočavaju, ograničenjima njihovog rasta i razvoja, itd.

Navedenim dokumentom definisano je 6 ciljeva programa razvoja i 11 instrumenata za njihovu realizaciju. Iako nije napravljena jasna veza između ciljeva i instrumenata, njihovim pregledom utvrđeno je da se za prvi strateški cilj (unaprađenje ekonomskog rasta i razvoja) mogu vezati 4 programa, za drugi strateški cilj (unapređenje dostupnosti izvora finansiranja) 3 programa, za treći cilj (promocija preduzetništva) 2 programa, četvrti cilj (unapređenje preduzetničkih vještina) 1 program, i peti cilj (poboljšanje administrativnog i poslovnog ambijenta) 1 program (pogledati tabelu ispod).

Tabela 19. Pregled strateških ciljeva i programa 2016-2019.

Strateški cilj	Program
Unaprađenje ekonomskog rasta i razvoja	Pružanje podrške razvoju brzorastućih subjekata Podrška i subvencije za razvoj izvozno orijentisanih subjekata male privrede Usklađivanje sa EU normama, invoacije, nove tehnologije i marketing Podrška u pripremi, uvođenju i certificiranju, sistema kvaliteta i drugih standarada
Unapređenje dostupnosti izvora finansiranja	Kreditiranje subjekata male privrede pod povoljnijim uslovima Subvencioniranje kamata po preuzetim kreditima Poticaj razvoja subjekata male privrede putem regrasiranja dijela kamatne stope
Promocija preduzetništva	Obrazovanje u preduzetništvu Unapređenje institucijske preduzetničke infrastrukture
Unapređenje preduzetničkih vještina	Pružanje stručne i savjetodavne pomoći za subjekte male privrede
Poboljšanje administrativnog i poslovnog ambijenta	Smanjenje administrativnih prepreka

Obzirom da u prvom dijelu dokumenta nije utvrđena polazna osnova vezano u vezi stanja MMSP sektora u KS, postavljeni ciljevi su generalne prirode bez bilo kakve kvantifikacije projiciranog stanja i učinaka koji se namjeravaju postići realizacijom pobrojanih programa.

U dijelu Programa koji govori o izvorima finansiranja³⁹ specificirano je da će se 80 posto sredstava za poticaj male privrede planiranih Budžetom KS iskoristiti za kreditiranje subjekata male privrede, a preostalih 20 posto kao grant sredstva. Uvidom u godišnje planove i javno dostupne odluke o dodjeli poticajnih sredstava, jasno je da se Ministarstvo u proteklom periodu (sa izuzetkom 2016. godine) nije držalo usvojenog omjera.

Posljednji dio Programa govori o monitoringu i evaluaciji mjera poticaja, te pripremi godišnjih izvještaja, za što je zaduženo Ministarstvo privrede KS. Na osnovu komunikacije sa predstavnicima Ministarstva uočeno je da godišnji izvještaji o realizaciji nisu pripremani, iako je to bila zakonska obaveza. Isti su prema Zakonu trebali biti dostavljeni na usvajanje Vladi i Skupštini KS.

Kako je ranije navedeno, 2016. godine je usvojen i Pravilnik o postupku provođenja Programa. Njime je trebala biti definirana: a) metodologija rada, kojom se obezbjeđuje javnost rada, b) kriteriji za izbor učesnika u provođenju Programa, c) kriteriji za izbor korisnika sredstava, d) uređenje odnosa između nosioca programiranja razvoja i ostalih učesnika u provođenju Programa, e) pouka o pravnom lijeku za oštećene stranke, f) način izvještavanja i praćenje provođenja Programa, usklađen sa procedurom praćenja realizacije Programa rada Vlade.

Pravilnikom je, između ostalog, propisano da se na godišnjem nivou imenuje Komisija za izbor korisnika sredstava koja Izvještaj o svom radu podnosi Ministru. Komisija je sastavljena isključivo od zaposlenika Ministarstva.⁴⁰ Dalje, Pravilnikom su specificirana i načela za davanje prednosti poticaju ukoliko se radi o proizvodima i uslugama kojima se ostvaruje veća dodana vrijednost, poduzetnička sposobnost i upravljačka znanja, korištenje različitih izvora finansiranja, i postizanje ravnomjernog regionalnog razvoja. Ista nisu dalje razrađena niti su na adekvatan način sadržana u kriterijima za bodovanje prispjelih aplikacija.

Kvalitet projekata Komisija procjenjuje kroz preferiranje proizvodne nad uslužnom djelatnošću, osiguranje finansijskih sredstava iz drugih izvora, pokretanje aktivnosti koje koriste nove tehnologije, rast i opstojnost na tržištu, te ostvarene nagrade i priznanja. Od pet navedenih kriterija, prilikom ocjene prispjelih aplikacija praktično se primjenjuju (boduju) prva dva.

Na kraju Pravilnika, u skladu sa odredbama Zakona, specificirano je da Ministarstvo nadzire i prati provođenje Programa i Godišnjeg plana, analizira rezultate i priprema izvještaje o izvršenju koje podnosi Vladi i Skupštini KS na usvajanje. Obzrom da nije mogao biti ostvaren uvid u izvještaje komisije po raspisanim javnim pozivima, izveštaje o provođenju programa i godišnjih planova Ministarstva, kao ni izvještaje drugih nosilaca realizacije programa (Privredna komora KS, Obrtnička komora KS, regionalna razvojna agencija) nemamo dokaza da su li su u ovim dokumentom proklamovana načela i kriteriji zaista i ispoštovani. Uvid u njihovu implementaciju, kao smo ranije naveli, jedino je bilo moguće indirektno

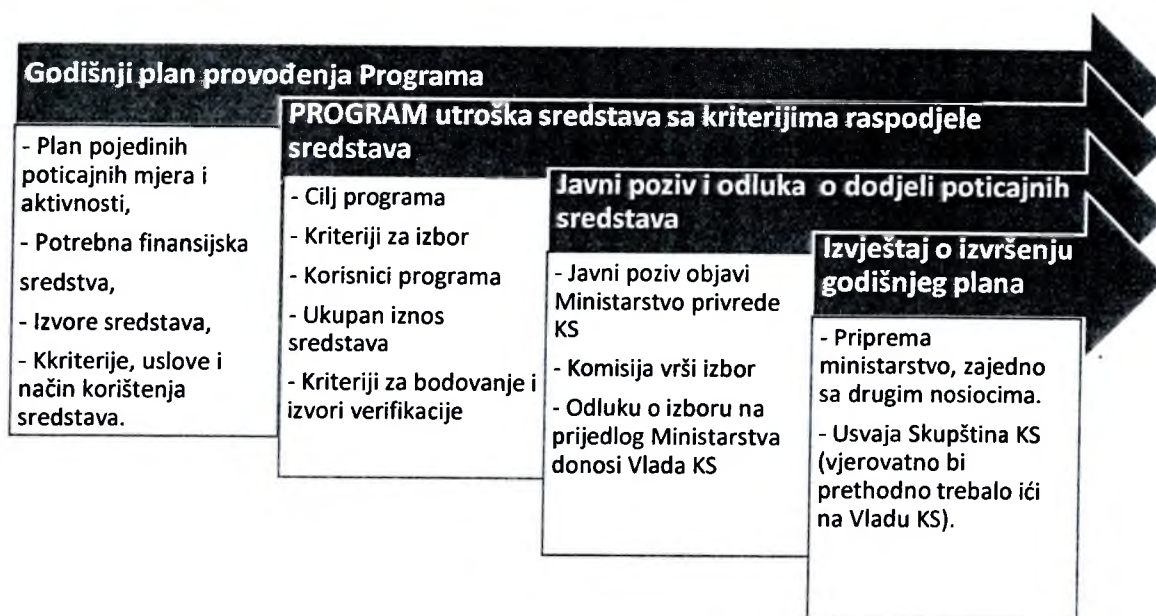
³⁹ Govori se isključivo o budžetskim sredstvima.

⁴⁰ Ovo je izmjenjeno u 2019. godini kada su pridodati u Komisiju i eksterni članovi iz akademske zajednice, nevladinog sektora, kao i Ureda za borbu protiv korupcije.

ostvariti kroz analizu tekstova javnih poziva i kriterije bodovanja aplikacije. Generalni je zaključak da proklamovana načela nisu implementirana. Konačno, obzriom da su planirana poticajna sredstva u periodu 2016.-2019. godina po većini programa u principu bila veća u odnosu na zahtjeve formalno-pravno ispravnih aplikacija, navedena načela (iako predstavljaju bitan preduslov za postizanje željenih efekata kada se radi o poticajima maloj privredi) realno u praksi i nisu mogla biti implementirana.

Na bazi dva ranije pomenuta operativna dokumenta (Program i Pravilnik), Ministarstvo na prijedlog nosilaca realizacije programa (Vlada, Ministarstvo, Jedinice lokalne samouprave, Privredna komora Kantona, Obrtnička komora Kantona i regionalna razvojna agencija⁴¹) predlaže Godišnji plan provođenja programa koji usvaja Vlada KS. Ovaj dokument specificira pojedine poticajne mjere i aktivnosti koje će se realizirati u odnosnoj godini, zatim potrebna finansijska sredstva, izvore sredstava, te kriterije, uslove i način korištenja sredstava. Ključni godišnji operativni dokumenti i vezani za realizaciju poticaja maloj privredi predstavljeni su na sljedećem prikazu.

Slika 9. Godišnji operativni dokumenti Ministarstva

Kao što se može vidjeti sa prikaza, na osnovu Godišnjeg plana Ministarstvo privrede utvrđuje Program utroška sredstava u kome su navedeni ciljevi svakog od programa, kriteriji za izbor korisnika, korisnici programa, ukupan iznos sredstava, te kriteriji za bodovanje i izvori verifikacije. Uvidom u Programe utroška sredstava za period 2016.-2019. godina uočavamo nekoliko potencijalnih problema ili nelogičnosti.

Prva se tiče broja programa. Naime, Ministarstvo iz godine u godinu povećava broj programa. Imajući u vidu vrlo limitirane kapacitete za njihovu implementaciju, posebno u domenu monitoringa i evaluacije,

⁴¹ Predlažu poticajne mjere i razvojne projekte iz svoje nadležnosti, neposredno provode mjere za koje su zaduženi Programom, te prate i izvještavaju o postignutim rezultatima.

postavlja se pitanje svrshishodnosti ovakvog pristupa. Drugi potencijalni problem identificiramo u vezi sa postavljenim ciljevima programa. Naime, oni su isuviše generalne prirode, bez kvantificiranih ciljnih vrijednosti što praktično onemogućava njihov monitoring i evaluaciju.

Dalje, identificiramo nekoliko rješenja koja bitno utiču na atraktivnost programa te potencijalno diskriminiraju određene segmente male privrede (prije svega mikro i male subjekte na račun srednjih subjekata). Primjera radi, Program „Poticajna kreditna sredstva pod povoljnim uslovima“ utvrđuje maksimalan iznos kreditnih sredstava za mikro subjekte (manje od 10 zaposlenih) u visini od svega 15.000 KM. Bodovanje korisnika ovog programa vrši se na osnovu 5 kriterija. Kriteriji 3. i 4. jasno favoriziraju srednje u odnosu na male i mikro subjekte. Kriterij 3. taako (ukupan broj zaposlenih) predviđa maksimalan broj bodova (15) za preduzeća srednje veličine, 10 bodova za male subjekte i 5 bodova za mirko subjekte.

Rezultati javnih poziva (sa izuzetkom 2018. godine) objavljeni su u Službenim novinama Kantona Sarajevo. Uvidom u iste po godinama utvrdili smo iznose dodijeljeni sredstava po svakom od programa (nekoliko sljedećih tabela). Ove podatke smo onda uporedili sa planiranim iznosima na osnovu čega dolazimo do nekoliko zaključaka.

U 2016. godini Ministarstvo je realiziralo ukupno 5 programa poticaja maloj privredi u formi grant sredstava. To su: (1) subvencioniranje kamata po preuzetim kreditima; (2) Unapređenje institucijske preduzetničke infrastrukture; (3) Poticaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete; (4) Unaprjeđenje rada udruženja obrtnika; (5) Obrazovanje u preduzetništvu. Upoređujući planirana i realizirana grant sredstva predviđena Programom poticaja za 2016. godinu da se primijetiti da je više od 70 posto planiranih sredstava za tu godinu ostalo neiskorišteno. Posebno su mali iznosi odobrenih sredstava (u odnosu na planirana) vezano za programe 1., 3., i 4.

Tabela 20. Planirana i realizirana grant sredstva pedviđena Programom poticaja za 2016.

Program	Realizirano	Planirano	Iskorištenost %
Subvencioniranje kamata po preuzetim kreditima	52.253,04	300.000,00	17,4
Unapređenje institucijske preduzetničke infrastrukture	135.800,00	200.000,00	67,9
Poticaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete	11.502,30	270.000,00	4,3
Unaprjeđenje rada udruženja obrtnika	12.000,00	30.000,00	40,0
Obrazovanje u preduzetništvu	35.000,00	35.000,00	100,0
UKUPNO	246.555,34	835.000,00	29,5

Izvor: Web stranica Minsitarstva i Službene novine KS

Bez posebne elaboracije, Ministarstvo u 2017. godini odustaje od programa „Obrazovanje u preduzetništvu“ – iako su u prethodnoj godini po ovom programu angažirana sva planirana sredstva. Također, bez posebne elaboracije, Ministarstvo u ovoj godini dodaje četiri nova programa. To su programi poticaja novoosnovanim start-up subjektima male privrede, zatim poticaja razvoja ženskog preduzetništva, poticaja za unaprjeđenje IT preduzetništva i (potpuno nejasno definisanog programa) poticaja istraživanju, razvoju i primjeni savremenih tehnologija i inovacija u upravljanju otpadom kao energentom. Već u narednoj godini Ministarstvo odustaje od navedenog programa.

I u 2017. godini je ostalo neiskorištenih oko 31 posto planiranih sredstava. Ovo se posebno odnosi na grant sredstva implementirana po javnim pozivima raspisanim od strane Ministarstva privrede KS -

Poticaaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete; Poticaaj novoosnovanim start-up subjektima male privrede; Poticaaj razvoja ženskog preduzetništva; Poticaaj za unaprjeđenje IT preduzetništva.

Tabela 21. Planirana i realizirana grant sredstva pedviđena Programom poticaja za 2017.

Program	Realizirano	Planirano	Iskorištenost %
Subvencioniranje kamata po preuzetim kreditima	149.578,20	150.000,00	99,7
Unaprjeđenje institucijske preduzetničke infrastrukture	179.480,00	180.000,00	99,7
Poticaaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete	31.420,07	80.000,00	39,3
Unaprjeđenje rada udruženja obrtnika	12.000,00	20.000,00	60,0
Poticaaj novoosnovanim start-up subjektima male privrede	2.608,90	80.000,00	3,3
Poticaaj razvoja ženskog preduzetništva	30.000,00	80.000,00	37,5
Poticaaj za unaprjeđenje IT preduzetništva	100.000,00	160.000,00	62,5
Istraživanje, razvoj i primjena savremenih tehnologija i inovacija u upravljanju otpadom kao energentom	39.400,00	40.000,00	98,5
UKUPNO	544.487,17	790.000,00	68,9

Izvor: Web stranica Minsitarstva i Službene novine KS

U 2018. godini, ponove bez posebne elaboracije, Ministarstvo širi mrežu poticaja sa poticajem za unaprjeđenje inovativnog zapošljavanja i poticajem pružanja stručne i savjetodavne pomoći za subjekte male privrede. Rezultati javnog poziva za 2018. godinu iz nepoznatog razloga nisu objavljeni u službenim novinama Kantona Sarajevo.

Prema Zakonu, obaveza Ministarstva je da, zajedno sa drugim nosiocima programa, priprema godišnji izvještaj o izvršenju godišnjeg plana poticaja subjektima male privrede. Isti se trabao dostaviti na usvajanje Vladi i nakon toga Skupštini KS. Uvidom u Sjednice Vlade i Skupštine, možemo konstativati da navedeni izvještaj nije bio predmet razmatranja ovih organa. Nije poznato do li su isti i pripremani.

Prema informacijama koje smo dobili od predstavnika Ministarstva privrede, svi subjekti koji su dobili poticajna sredstva po javnim pozivima iz 2016., 2017. i 2018. godine su u potpunosti opravdali utrošak dodijeljenih sredstava.

Takođe, prema informacijama dobijenim od Ministarstva privrede u protekle tri godine predstavnici Ministarstva privrede nisu vršili terenske posjete korisnicima poticajnih grant sredstava.

3. Strateški dio: strateški fokus sa ciljevima, prioritetima i mjerama

3.1. Strateški fokus

Analiza stanja na tržištu rada u KS rezultirala je sa nekoliko bitnih zaključaka koji se trebaju biti uzeti u obzir prilikom formuliranja strateških prioriteta vezano za unapređenje sistema zapošljavanja u KS. Sa pozitivne strane, konstatovano je da KS još uvijek bilježi bitno drugačje demografske trendove u odnosu na ostatak (F)BiH. U posljednjih nekoliko godina evidentan je kontinuiran rast broja zaposlenih, odnosno smanjenje registrovanih nezaposlenih na Službi za zapošljavanje KS. Stopa nezaposlenosti (zaposlenosti) u KS je osjetno niža (viša) u odnosu na ostatak (F)BiH.

Kanton Sarajevo bilježi komparativne prednosti uglavnom u uslužnom sektoru. Otuda je i rast zaposlenosti u proteklom periodu uglavnom bio skoncentrisan u djelatnostima kao što je turizam i ugostiteljstvo, trgovina, IT i znanjem intenzivne izvozno orijentisane usluge, te (u manjoj mjeri) u određenim segmentima prerađivačke industrije. U proteklom periodu, u saradnji sa Međunarodnom finansijskom korporacijom, realizovane su određene aktivnosti na planu unapređenja poslovnog okruženja i rasterećenja privrede u KS što je rezultiralo značajnim porastom broja registrovanih privrednih subjekata na području kantona. Takođe, usvojen je Zakon o poticaju male privrede, kao i Program poticaja za period 2016-2019. godina. Izdvajanja za podršku maloj privredi, razvoju industrijskih zona na području kantonu, podršku poljoprivredi, kao i izdvajanja Službe za zapošljavanje KS za podršku novom zapošljavanju u stalnom su porastu.

Ono što privlači posebnu pažnju je to da, uprkos svim navedenim aktivnostima, Kanton Sarajevo u posljednjih nekoliko godina ne bilježi bolje trendove u pogledu novog zapošljavanja u odnosu na ostatak FBiH. Učešće KS u ukupnoj zaposlenosti ili nezaposlenosti u FBiH je na približno istom nivou. Pored toga, izražen je problem ubrzanog rasta nezaposlenosti visoko obrazovanih, posebno mladih osoba. Ovo se posebno odnosi na diplomante fakulteta iz grupacije društvenih nauka, gdje je relativno veliko učešće žena. Generalno, nezaposlenost žena je viša u odnosu na muškarce. Posebno zabrinjava rast broja registrovanih nezaposlenih u kategoriji 55 i više godina. Upisna politika se još uvijek ne prilagođava trendovima na tržištu rada što rezultira kumuliranjem određenih zanimanja na evidencijama nezaposlenih u KS.

Analizom programa podrške novom zapošljavanju na području KS identificiran je problem nedovoljno nerazvijenih institucionalnih kapaciteta za pripremu i realizaciju programa podrške unutar Ministarstva privrede i Turističke zajednice KS. Naime, iako Ministarstvo privrede izdvaja sve veće iznose sredstava za podršku maloj privredi, unapređenje industrijskih zona i podršku poljoprivredi, rast navedenih izdvajanja nije pratilo odgovarajuće kadrovsko kapacitiranje. Otuda, praktično i ne postoji sistem monitoringa i evaluacije (ocjene učinaka) dodijeljenih poticajnih sredstava. Nešto je bolja situacija sa Službom za zapošljavanje KS. Međutim, i ovdje je uočen problem neefikasnih procedura koje uzimaju nepotrebno vrijeme i resurse i rezultiraju „zarobljavanjem“ sredstava unutar pojedinih programa. Evidencije nezaposlenih su u određenoj mjeri unapređenje. Sljedeći korak je da se one više praktično koriste (kod formulisanja novih programa, komunikacije sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju,

itd.). Služba za zapošljavanje rijetko kombinira uslugu posredovanja sa programima podrške novom zapošljavanju. U portfoliju programa podrške Službe za zapošljavanje preveliki je naglasak na mjerama za koje empirijska istraživanja nalaze pozitivne ekonomske učinke. Velike su razlike u troškovima po radnom mjestu između programa. Programi se vrlo rijetko prilagođavaju specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih, posebno onih sa otežanim pristupom tržištu rada.

Obzirom na sve navedeno fokus aktivnosti u narednom periodu trebao bi biti na:

- Usklađivanju obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada (upisna politika, praktična nastava, strani jezici, informatička pismenost, preduzetništvo);
- Unapređenju evidencija, organizaciji rada i funkcionisanja Službe za zapošljavanje KS, kao i procesa pripreme i realizacije poticajnih mjera zapošljavanja JSZ;
- Poboljšanju targetiranja, obuhvata i učinkovitosti realizovanih poticajnih mjera;
- Kobilovanju pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada i kreiranju paketa podrške prilagođenih zahtjevima i specifičnostima pojedinih ciljanih grupa, posebno onih sa otežanim pristupom tržištu rada;
- Unaprijeđenju poslovnog okruženja i proaktivnom pristupu na privlačenju novih investicija (domaćih i stranih);
- Unaprijeđenu preduzetničke infrastrukture i generalno sistema podrške MMSP sektoru.

Bitno je naglasiti da su navedeni prioriteti usklađeni sa strateškim ciljevima iz Strategije razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine. Posebno sa strateškim ciljem 1. (Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za ubrzan ekonomski rast i unaprijediti ekonomsku strukturu radi povećanja izvoza roba i usluga) i strateškim ciljem 2. (Povećati zaposlenost i kreirati nova bolje vrednovana radna mjesta).

3.2. Ciljevi, prioriteti i mjere APZ

Primarni cilj Akcionog plana zapošljavanja KS u periodu 2020-2022. je: „Smanjenje nezaposlenosti ne području KS kroz povećanje broja i kvalitete održivih radnih mjesta, promovirajući istovremeno socijalnu uključenost i ravnopravnost spolova“ (Slika 10).

Slika 10. Primarni cilj i njegova operacionalizacija

Operacionalizacija navedenog cilja podrazumijeva povećanje broja registrovanih subjekata, povećanje broja zaposlenih i povećanje prosječne plaće u KS, zatim smanjenje broja nezaposlenosti, posebno dugoročno nezaposlenih, osoba starosne dobi 55 i više godina, smanjenje nezaposlenosti mladih, žena i invalidnih osoba (Slika 9 i Slika 10).

Kroz različite mjere i aktivnosti (podrška start-up subjektima, podrška obrtnicima, unapređenje industrijskih zona i druge preduzetničke infrastrukture, itd.) broj subjekata na području KS će se povećati za 10%, što podrazumijeva otvaranje novih 2 hiljade preduzeća/obrta. Otvaranjem novih subjekata i unapređenje poslovanja postojećih (kroz programe osiguranja pristupa povoljnim izvorima finansiranja, grant šeme za nabavku nove opreme, unapređenje standarda poslovanja, samnjivanje parafiskalnih nameta i sl.), u kombinaciji sa efikasnim programima sufinansiranja novog zapošljavanja rezultirat će otvaranjem novih 7.500 novih radnih mjesta na području Kantona Sarajevo. Na ovaj način broj zaposlenih na području kantona će se povećati za 5 posto. Sa rastom broja zaposlenih očekuje se i smanjenje broja nezaposlenih registraovanih na službi zapošljavanja za minimalno 10 posto ili 6 hiljada odnosno na kraj 2019. godine. Fokus mjera i aktivnosti sadržanih u ovom planu bit će na otvaranju novih, kvalitetnih radnih mjesta (IT, na znanju bazirane izvozno orijentisane usluge, prerađivačka industrija srednje i visoke tehnologije). U tom kontekstu predviđa se i porast prosječne plaće na području kantona za minimalno 8 posto ili 100 KM. Posebno mjesto u programima službe zapošljavanja zauzet će mladi, žene, dugoročno nezaposlene osobe, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada kao što su, nezaposlene osobe iz

kategorije 55 i više godina, osobe sa invaliditetom, socijalno ugrožene i osobe u riziku od socijalne isključenosti. Očekuje se da se učešće žena u strukturi nezaposlenih smanji ispod 60 posto, da se učešće dugoročno nezaposlenih smanji na 75 posto, da se zaposlni minimalno 3 hiljada mladih osoba, da se zaustavi rast nezaposlenih u kategoriji 55 i više godina. Kada se radi o osobama sa otežanim pristupom tržištu rada, očekuje se zapošljavanje oko 100 osoba sa invaliditetom. Ciljana vrijednost za druge kategorije nezaposlenih osoba sa posebno otežanim pristupom tržištu rada (kao što su djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja i sl.) nekadno će biti utvrđen.

Slika 10. Primarni cilj i njegova operacionalizacija

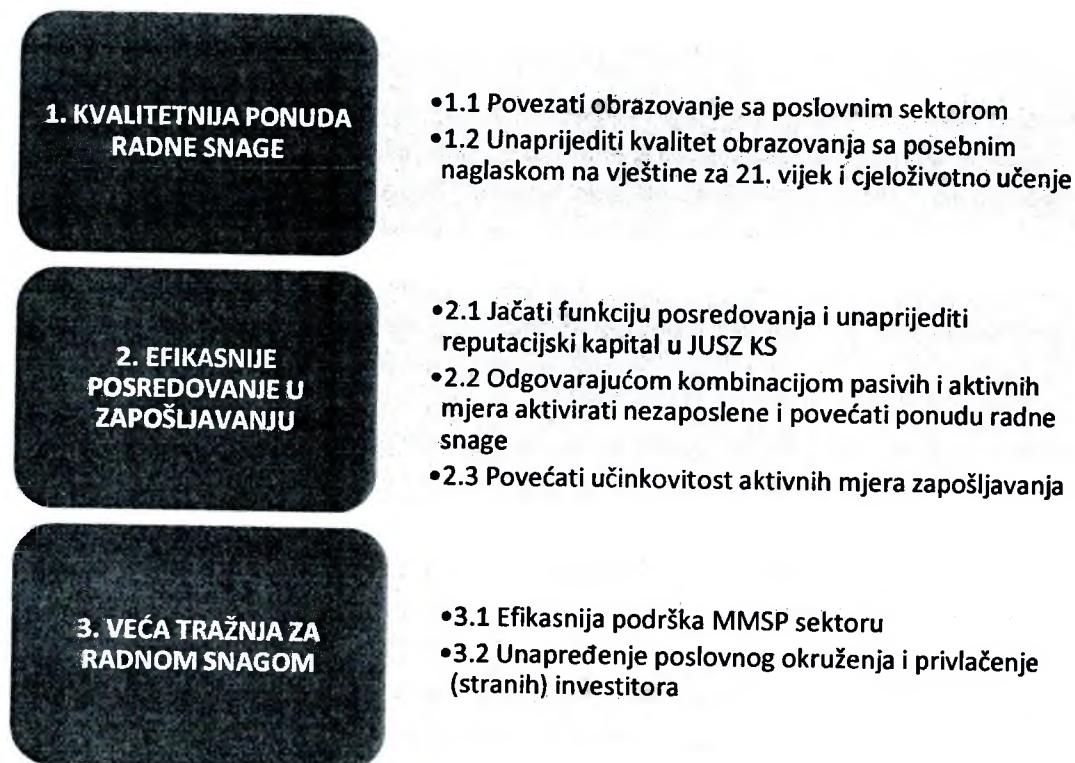
U skladu sa pristupom „sistema zapošljavanja“ utvrđeni primarni cilj razložen je po pojedinim segmentima⁴², odnosno na pod-ciljeve:

- Unaprijediti kvalitet ponude radne snage na tržištu rada u KS
- Unaprijediti posredovanje u zapošljavanju na području KS
- Poticati tražnju za radnom snagom

Unutar svakog od navedena tri pod-cilja definisano je nekoliko prioriteta koji su predstavljeni na slici ispod.

⁴² Ponuda i potražnja za radnom snagom, posredovanje u zapošljavanju.

Slika 11. Strateški ciljevi i prioritete

Za svaki od prioriteta definisane su konkretne mjere i aktivnosti koje su prezentirane u detaljnoj verziji akcionog plana. U akcionom planu su, pored sadržaja mjere, definisane i ciljne grupe, očekivani rezultati, izvori verifikacije, potrebna sredstava, izvori sredstava, odgovorna institucija i rokovi (ili period) provedbe.

4. Implementacija, monitoring i izvještavanje

4.1. Nosioци realizacije akcionog plana

Nosioци realizacije Akcionog plana zapošljavanja za područje Kantona Sarejavo su:

- Savjet za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala KS
- Vlada Kantona Sarajevo
- Miniistarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstvo privrede KS, JU Služba za zapošljavanje KS, Turistička zajednica KS

Savjet za reformu tržišta rada (Vijeće za razvoj) i razvoj ljudskih potencijala KS priprema Akcioni plan i dostavlja na usvajanje Vladi KS. Poed toga, savjet, u koordinaciji sa drugim akterima, priprema plan monitoringa i evaluacije mjera i aktivnosti sadržanih u akcionom planu, te koordinira aktivnosti na pripremi izvještaja o realizaciji Plana, odnosno izvještaja o monitoringu i ocjeni učinaka.

Vlada Kantona Sarajevo usvaja akcioni plan i Godišnje izvještaje o realizaciji (monitoring i ocjena učinaka).

Miniistarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstvo privrede KS, JU Služba za zapošljavanje KS i Turistička zajednica KS zaduženi su za operativnu realizaciju ackionog plana. S tim u vezi navedena će tijela i organi svoje godišnje planove reda za 2020. godinu uskladiti sa ovim akcionim planom. Pored toga, svi oni aktivno učestvuju u pripremi Plana monitoringa i evaluacije, njegovom operativnom provođenju, kao i pripremi Izvještaja o realizaciji plana zapošljavanja (jednom godišnje).

4.2. Izvori finansiranja za realizaciju akcionog plana

Primarni izvori finansiranja Akcionog plana zapošljavanja su budžet KS, odnosno pozicija Ministarstva privrede (podrška subjektima male privrede, podrška poljprivredi, podrška razvoju industrijskih zona oko 10 miliona KM godišnje), zatim Ministarstva obrazovanja (sredstva predviđena za stipendiranje đaka i studenata, sredstva za podršku razvoju nauke na području KS - 1,5 do 2 miliona KM godišnje). Pored sredstava budžeta, značajan izvor finansiranja su i sredstva Službe za zapošljavanje KS (sredstva predviđena za realizaciju programa podrške novom zapošljavanju – oko 10 miliona KM godišnje), sredstva na raspolaganju Turističkoj zajednici KS (1,5 do 2 miliona godišnje). Konačno, tu su i međunarodni donatori (kreditori) kroz realizaciju projekata relevantnih za oblast zapošljavanja (UNDP, EU, USAID, Svjetska Baka, itd.).

Ukupno raspoloživa sredstva na godišnjem nivou procjenjuju se u iznosu između 20 i 25 miliona KM, što za tri godine daje iznos 60 do 70 miliona KM.

4.3. Monitoring i izvještavanje

Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala KS će u saradnji sa resornim ministarstvima do kraja marta 2020. godine pripremiti Plan monitoringa i evaluacije akcionog plana. Za njegovu operativnu realizaciju bit će zadužena resorna ministarstva, Služba za zapošljavanje i Turistička zajednica KS, uz koordinirajuću ulogu Vijeća.

Vijeće je jednom godišnje pripremati Izvještaj o realizaciji Akcionog plana sa prijedlozima za njegovo unapređenje. Prvi izvještaj o realizaciji akcionog plan bit će pripremljen početkom 2021. godine.

Minimalno jednom u dvije godine radit će se eksterna evaluacija mjera i aktivnosti sadržanih u ovom akcionom planu.

PRIORITET 1.1: POVEZATI OBRAZOVANJE SA POSLOVNIM SEKTOROM

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CILINA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Usklađivanje upisne politike sa zahtjevima tržišta rada	Kroz komunikaciju sa Službom za zapošljavanje i u saradnji sa srednjim školama i fakultetima u KS uskladiti upisnu politiku sa trendovima na tržištu rada i iskazanim potrebama poslovnog sektora (registrovani nezaposleni po zanimanjima; anketiranje poslodavaca, itd.)	Đaci i studenti u KS	Smanja horizontalna i vertikalnu neusklađenost ponude i potražnje radne snage, smanjena dugoročna nezaposlenost i neaktivnost	Program upisa u srednje škole i na fakultete u KS; podaci o registrovanim nezaposlenim prema zanimanjima, itd.	-	-	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade; u komunikaciji sa Službom za zapošljavanje	Prva polovina 2020. - godišnje
2	Unapređenje praktične nastave u srednjim školama i na fakultetima u KS	Kroz usvajanje Zakona o dualnom obrazovanju osigurati strukturirani pristup obavljanju praktične nastave đaka i studenata što će unaprijediti kvalitet radne snage i omogućiti efikasniju tranziciju iz obrazovnog sistema na tržište rada	Đaci i studenti u KS	Bolje usklađivanje znanja i vještina koje se stiču u obrazovnom procesu sa zahtjevima radnih mjesta, rast zaposlenosti, smanjenje broja upražnjenih radnih mjesta	Donešen zakon o dualnom obrazovanju; broj škola u sistemu dualnog obrazovanja	-	-	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, Vlada i Skupština KS	Prva polovina 2020. (srednje škole); fakulteti (2021-2022)
3	Unaprijediti karijerno savjetovanje i redizajnirati politiku stipendiranja	Razviti na dokazima baziran sistem identifikacije deficitarnih zanimanja (koji će biti redovno ažuriran) i osigurati adekvatnu podršku (karijerno savjetovanje, stipendije i sl.) za obrazovanje za navedena zanimanja (znanstvena zanimanja, IT sektor, i sl.). Kroz sistem bodovanja, aktivnosti karijernog savjetovanja povezati sa upisom u srednje škole u KS.	Đaci i studenti u KS	Osiguranje dovoljne ponude radne snage u slučaju deficitarnih zanimanja, rast zaposlenosti, smanjenje broja upražnjenih radnih mjesta	Plan aktivnosti - Identifikacija deficitarnih zanimanja, karijerno savjetovanje, redizajnirani programi stipendiranja	500.000 godišnje	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, lokalne zajednice Obrtnička komora KS	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, Ministarstvo privrede, Obrtnička komora KS i lokalne zajednice	2020. - 2022.
4	Podrška zajedničkim istraživačko-razvojnim projektima obrazovnih institucija (srednje škole i fakulteti) i privatnog sektora	Kroz programe Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade podržati saradnju obrazovnih institucija (srednje škole i fakulteti) i poslovnog sektora na realizaciji zajedničkih istraživačko-razvojnih projekata	Nastavno osoblje, poslovni sektor	Razvoj novih i unapređenje postojećih proizvoda/usluga, pokretanje novih inovativnih biznisa	Broj realizovanih zajedničkih projekata, razvijeni novi ili unaprijeđeni postojeći proizvodi/usluge	500.000 godišnje	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade	2020-2022.

PRIORITET 1.2: UNAPRIJEDITI KVALITET OBRAZOVANJA SA POSEBNIM NAGLASKOM NA VJEŠTINE ZA 21. STOLJEĆE

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CILJNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Reforma kurikuluma bazirana na ishodima učenja	Kroz sistematičan pristup i smisleno povezivanje urediti proces učenja i podučavanja na svim nivoima obrazovanja u KS. Pri tome je potrebno poći od jasno definisanih ishoda učenja, a ne od sadržaja, kao osnovnog elementa.	Đaci i studenti u KS	Bolji kvalitet obrazovanja, horizontalna i vertikalna prohodnost, usmjerenost nastavnog procesa na postignuća što vodi unapređenju ljudskog kapitala i inovativnosti	Izveštaj o napredku u provedbi kurikularne reforme	-	Budžet KS	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2020-2022. (u 2020 - Realizovan pilot projekat, 3 i 6 razred u 6 osnovnih škola; gimnazija (opći obrazovni predmeti)
2	Unapređenje STEM i digitalnih vještina (posebno IT pismenosti) đaka i studenata	Kroz saradnju sa sektorskim udruženjima unaprijediti kurikule (npr. predmet informatika u osnovnim školama) i nastavne planove i programe (posebno na IT smjerovima u srednjim školama i na fakultetima) u cilju razvoja digitalnih vještina (posebno IT pismenost) đaka i studenata	Đaci i studenti u KS	Đaci i studenti u KS usvojili digitalne vještine i podigli nivo IT pismenosti neophodan za uspješnu karijeru u IT sektoru	Izveštaj o realizaciji Table projekta - USAID - 28 škola u KS u 4 godine (stem učionice)	2,5 miliona \$	TABLE projekat, USAID, bdžet KS	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS u saradnji sa međunarodnim donatorima	2020. - 2022.
3	Preduzetničko učenje u osnovnim i srednjim školama, na fakultetima	Pilotiranje programa preduzetničkog učenja u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima u KS; Zajednički predmet iz domena preduzetništva na na završnim godinama prvog i drugog ciklusa studija na Univerzitetu u Sarajevu.	Đaci i studenti u KS	Unaprijeđena samoinicijativnosti i preduzetničke kompetencije đaka i studenata što vodi njihovoj većoj produktivnosti i inovativnosti	Broj osnovnih, srednjih škola i fakulteta sa integriranim programima preduzetničkog učenja	50.000 KM	UNDP	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2020. (pilot projekat u 2 škole); 2020.-2021. zajednički predmet na UNSA
4	Unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta u obrazovnim institucijama	Programi kontinuiranog razvoja kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta u obrazovnim institucijama, sa posebnim naglaskom na preduzetništvo i IT (Izmjena standarda i normi, uključivanje dimenzije unapređenja u plaćanja nastavnika)	Nastavno osoblje u KS	Razvijeni kadrovski i institucionalni kapaciteti u obrazovnim institucijama u KS kao pretpostavka za usvajanje vještina za 21. vijek	Broj nastavnog osoblja koje je prošlo odgovarajuće obuke, broj opremljenih informatičkih kabineta i sl.	2,5 miliona \$	TABLE projekat, USAID, bdžet KS	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2020.-2022.

PRIORITET 2.1: JAČATI FUNKCIJU POSREDOVANJA I IZGRADITI REPUTACIJSKI KAPITAL JSZ KS

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CILJNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Unaprijediti evidencije nezaposlenih osoba i na njima bazirano izvještavanje, individualno i grupno savjetovanje	Razdvajanje aktivnih tražilaca posla u odnosu na osobe koje su na evidencijama iz drugih razloga; Prikupljanje podataka o nezaposlenim relevantnim iz pozicije poslodavaca; Izvještavanje bazirati na navedenim podacima; individualno i grupno savjetovanje također.	Nezaposlene osobe, aktivni tražiloci posla	Identificirane osobe koje aktivno traže zaposlenje; Prikupljeni ključni podaci o nezaposlenim osobama neophodni za efikasno posredovanje u zapošljavanju; Izvještavanje o stvarnoj ponudi radne snage u KS; mogućnostima prekvalifikacije, dokvalifikacije, itd.	Evidencije i izvještaji službe, individualni planovi zapošljavanja; broj zahtjeva za posredovanje godišnje	-	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja	Prva polovina 2020.
2	Unaprijediti sistem ocjene kretanja tražnje za radnom snagom	Redizajnirati postojeći sistem anketiranja poslodavaca posebno u dijelu uzorkovanja, kvaliteta upitnika, obrade prikupljenih podataka i njihovog komuniciranja	Poslodavci sa područja KS	Precizno utvrđivanje budućih kretanja tražnje za radnom snagom kao osnova za definiranje upisne politike (srednjoj škole i fakulteti) i APTR	Rezultati provedenog anketiranja u odnosu na stvarna kretanja na tržištu	-	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja	Prva polovina 2020.
3	Jačati saradnje sa poslodavcima	Razviti interne kapacitete (obuka osoblja i sl.) i jasne mehanizme / kanale komunikacije i saradnje sa poslodavcima (sastanci se sektorskim udruženjima, terenske posjete, sajmovi zapošljavanja) izbjegavajući pri tome preklapanja u službi	Poslodavci sa područja KS	Veći broj zahtjeva za posredovanjem u zapošljavanju; Veća učinkovitost provedenih mjera kao rezultata bolje usklađenosti sa tražnjom za radnom snagom i zahtjevima radnih mjesta	Obučeno osoblje za rad sa poslodavcima; plan posjeta, zapisnici sa održanih sastanaka, izvještaji sa održanih sajmova, korekcije mjera bazirane na sugestijama poslodavaca	30.000 KM	Služba zapošljavanja, saradnja sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju	Služba zapošljavanja	Obuka osoblja 2020. godina, kontinuirana aktivnost 2020. - 2022.
4	Jačati saradnju privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, itd.	Razviti jasne mehanizme/kanale komunikacije i saradnje sa privatnim agencijama, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, u cilju prilagodavanja APTR zahtjevima specifičnih kategorija poslodavaca (strani investitori) ili nezaposlenih osoba sa otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, romi i sl.)	Privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, centri za obrazovanje i obuku odraslih, nevladine organizacije	Veća učinkovitost provedenih mjera kao rezultata bolje usklađenosti sa tražnjom za radnom snagom i zahtjevima radnih mjesta	Potpisani memorandumi o saradnji, razvijene ili korigovane mjere na bazi prijedloga i sugestija privatnih agencija, centara i sl.	-	Služba zapošljavanja; saradnja sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju	Služba zapošljavanja	Potpisani memorandumi - 2020. godina, kontinuirana aktivnost 2020. - 2022.

PRIORITET 2.2: KOMBINACIJOM PASIVNIH I AKTIVNIH MJERA AKTIVIRATI NEZAPOSLENE I POVEĆATI PONUDU RADNE SNAGE

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CIJNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Uvećani poticaji za zapošljavanje za korisnike novčane pomoći i socijalnih davanja	Aktivnim mjerama zapošljavanja posebno targetirati nezaposlene osobe korisnike naknade za nezaposlene, korisnike novčane pomoći i drugih vidova socijalnih davanja	Nezaposlene osobe korisnici naknade za nezaposlene, korisnici novčane pomoći i sl.	Spriječiti prelazak kategoriju dugoročno nezaposlenih i povećati sredstva raspoloživa za APTR, povećati socijalnu uključenost, smanjiti broj korisnika socijalne pomoći	Broj korisnika nankade za nezaposlene, socijalne pomoći i sl. uključenih u aktivne mjere zapošljavanja	Uvećani poticaji (10-20%) za ove kategorije korisnika)	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	Inkorporirano u javne pozive u 2020. godini, implementacija kontinuirano
2	Kreirati pakete usluga posebno prilagođenih osobama sa otežanim pristupom tržištu rada	Kroz saradnju sa centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama kreirati pakete poticajnih usluga (identifikacija, priprema za rad, saradnja sa poslodavcima i sl.) posebno usmjerenih povećanje konkurentnosti osoba sa otežanim pristupom tržištu rada	Kategorije nezaposlenih sa otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, žene žrtve nasilja, djeca bez roditeljskog staranja, osobe koje izlaze iz brige, samohrani roditelji)	Povećana stopa aktivnosti, smanjenja nezaposlenost osoba sa otežanim pristupom tržištu rada	Broj osoba sa otežanim pristupom tržištu rada koji su učestvovali u programima službe i postigli zaposlenje	300.000 do 500.000 KM godišnje	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja u saradnji sa centrom za socijalni rad KS, nevladinim organizacijama	Priprema paketa u 2020. godini, implementacija kontinuirano
3	Kreirati pakete usluga prilagođene dugoročno nezaposelnim (posebno mladim, ženama, 55+, niskokvalificiranim osobama)	Kombinacijom aktivnih mjera (trijaža, savjetovanje, klubovi za traženje posla, vačuer šeme i sl.) povećati konkurentnost na tržištu rada dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba	Dugoročno nezaposlene osobe (posebno mladi, žene, 55+, niskokvalificirane osobe bez radnog iskustva)	Povećana stopa aktivnosti, smanjena nezaposlenost dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba	Učešće dugoročno nezaposlenih na evidencijama službe (posebno mladih, žena, 55+, i niskokvalificiranih osoba)	Uvećani poticaji (10-20%) za ove kategorije korisnika)	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja	Priprema paketa u 2020. godini, implementacija kontinuirano
4	Zapošljavanje u socijalnim uslugama	Kreirati programe zapošljavanja u oblasti pružanja socijalnih usluga na području Kantona Sarajevo	Dugoročno nezaposlene žene, žene žrtve nasilja, samohrane majke, itd.	Povećana stopa aktivnosti, smanjena nezaposlenost žena sa otežanim pristupom tržištu rada	Broj zaposlenih žena sa otežanim pristupom tržištu rada	100.000 KM godišnje	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja	Pilotiranje programa u 2020. godini

PRIORITET 2.3:
POVEĆATI UČINKOVITOST AKTIVNIH MJERA ZAPOSŁJAVANJA

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CIJUNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Povećati efikasnost u pripremi i realizaciji programa Službe	Kroz smanjivanje broja aktera i koraka u procesu, skratiti vrijeme i povećati efikasnost i fleksibilnost u realizaciji programa Službe (promjena načina budžetiranja aktivnih mjera zapošljavanja, frekvencija odobravanja poticajnih sredstava - više puta godišnje, mogućnost povlačenja sredstava po realizaciji od strane korisnika)	Zaposlenici službe, Ministarstva i Vlada	Duži period raspoloživosti poticajnih sredstava, veća fleksibilnost u pripremi i realizaciji novih programa	Izmjene zakona o posredovanju u zapošljavanju u KS; Podzakonski i Interni akti Službe	-	-	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	Prva polovina 2020.
2	Redizajn portfolia aktivnih mjera poticaja zapošljavanju	Veći fokus u strukturi portfolia (broj programa i iznosi sredstava) na efikasnije i "jeftinije" programe poticaja (obuka, prekvalifikacija, dokvalifikacija)	Nezaposlene osobe sa područja KS	Veći obuhvat nezaposlenih osoba, bolji učinci programa	Godišnji programi Službe, Izvještaj o radu	300,000 - 400,000 (obuke); držati ispod 10% zapošljavanje u javnom sektoru i javne radove;	Služba za zapošljavanje KS	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	2020.
3	Reformski paket u finansiranju poticaja - fokus na poboljšanje ponude radne snage	Obavezno objavljivanje oglasa za firme koje žele učestvovati u programima Službe; Veća uloga Službe kod izbora liste nezaposlenih osoba korisnika poticaja (liste nezaposlenih sa kojih se biraju kandidati i sl.)	Nezaposlene osobe sa područja KS	Bolje targetiranje nezaposlenih osoba, smanjiti prostor za korupciju u realizaciji mjera, podizanje reputacijskog kapitala Službe	Broj objavljenih oglasa; zaposlene teško zapošljive osobe;	Ovećani poticaji za nezaposlene iz kategorije teško zapošljivih	-	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	2020-2021
4	Pilotiranje programa baziranih na učincima	Kreirati nove programe zapošljavanja koji će biti bazirani na učincima (npr. privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, centri za obrazovanje i obuku odraslih, NVO)	Dugoročno nezaposlene osobe, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada	Veća učinkovitost realizovanih mjera, razvoj i izgradnja partnerstava sa drugim akterima u procesu zapošljavanja (privatne agencije, centri za obrazovanje i obuku odraslih, nevladine agencije, itd.)	Broj kompanija koje učestvuju u programu; broj novo-zaposlenih	100,000	Služba za zapošljavanje KSf, Svjetska Banka u BiH	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	2020.
5	Pilotiranje vaučer šeme	Kreirati novi program koji će biti usmjeren na dugoročno nezaposlene osobe kroz vaučer šemu poticaja	Dugoročno nezaposlene osobe, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada	Bolje targetiranje nezaposlenih osoba, aktivacija nezaposlenih osoba u procesu pronalaska zaposlenja	Broj nezaposlenih osoba korisnika vaučer šeme	100,000-200,000	Služba za zapošljavanje KS	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	2020.
6	Sinhronizirati poticajne mjere na nivou KS i općina	Potpisivanje sporazuma o partnerstvu, sinhronizacija aktivnosti kroz zajedničku realizaciju programa poticaja zapošljavanju od strane Službe za zapošljavanje i općina u KS, razmjena informacija o korisnicima poticaja; registar poticaja	Općine u KS	Izbjegavanje preklapanja poticajnih mjera, posebno korisnika, veći obuhvat poticajnim mjerama, veća učinkovitost	Sporazumi o saradnji Službe i lokalnih zajednica u KS; broj zajednički realizovanih programa; broj korisnika ovih programa	Sredstva planirana u okviru drugih mjera	Služba zapošljavanja, resorna ministarstva i općine	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike, općine u KS	Kontinuirano
7	Ravnomjerni razvoj i zapošljavanje na području KS	Kroz programe Službe veća poticajna sredstva osigurati za zapošljavanja na području manje razvijenih općina u KS	Nezaposleni sa područja manje razvijenih općina u KS	Rast broja zaposlenih u manje razvijenim općinama	Godišnji planovi, izvještaji o realizaciji mjera	Ovećani poticaji za nezaposlene iz manje razvijenih općina	Služba zapošljavanja	Služba zapošljavanja, Ministarstvo rada i socijalne politike	Kontinuirano
8	Unaprijediti proces monitoringa i evaluacije provedenih programa	Razviti kapacitete službe (organizacijske, ljudske, infrastrukturne) za monitoring i evaluaciju realizovanih programa kroz unapređenje procedura, obrazovanje službenika i saradnju sa drugim institucijama	Služba, Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala	Veća učinkovitost realizovanih programa	Usvojen plan monitoringa i evaluacije, Godišnji izvještaji o monitoringu, izvještaji o učincima programa	30,000	Služba za zapošljavanje KS	Služba zapošljavanja, Vijeće za razvoj	Kontinuirano

PRIORITET 3.1: EFIKASNJA PODRŠKA MMSP SEKTORU

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CIJNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1	Redizajn programa osiguranja povoljnih izvora finansiranja za MMSP	Kroz utvrđivanje mjerljivih ciljeva (visina raspoloživih sredstava, broj podržanih subjekata, otvaranje novih radnih mjesta, rast izvoza, itd.), redizajn javnih poziva (kriteriji i vremenski okvir realizacije), uslova za ostvarivanje podrške, poboljšanje promociju itd. unaprijediti učinkovitost programa osiguranja povoljnih izvora finansiranja (kreditna linija kod komercijalne banke, kreditno-garantni fond kod razvojne agencije)	MMSP korisnici grant šeme sa subvencioniranim kamatnim stopama, korisnici kreditno garantnog fonda	Veća učinkovitost programa podrške (otvorena radna mjesta u odnosu na angažovana sredstva)	Javni pozivi, ugovori sa bankom, izvještaj o realizaciji kreditne šeme, itd.	2.000.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS	Ministarstvo privrede u saradnji sa komercijalnom bankom, Ministarstvo finansija KS i SERDA	Redizajn programa - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
2	Nove grant šeme za inovativne start-up biznise	Sveobuhvatan paket podrške (priprema biznis plana, podrška osnivanju biznisa, mentorstvo u prvoj godini po osnivanju, smještaj u Inkubatoru, itd.) inovativnim start-up biznisima na području KS	Potencijalni preduzetnici sa područja KS, sa posebnim fokusom na mlade u KS	Veći broj inovativnih preduzetnika, viša stopa preživljavanja start-up subjekata	Godišnji izvještaji o realizaciji start-up šeme	850.000 + 396.000 + 150.000 godišnje	Ministarstvo privrede KS, služba zapošljavanja KS, međunarodni donatori (UNDP)	Ministarstvo privrede KS	Redizajn programa - kraj 2019. - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
3	Redizajn podrške unapređenju preduzetničke infrastrukture	Sistemske pristup unapređenju preduzetničke infrastrukture na području KS kroz jasno definisanje tipova preduzetničke infrastrukture, preduzetničkih podržavajućih institucija, ciljeva podrške (broj i kapaciteti zona, broj subjekata korisnika zona, očekivani efekti mjera podrške, itd.), mjera podrške korisnicima preduzetničke infrastrukture	Privrednici korisnici preduzetničke infrastrukture na području KS	Povećanje prostora opremljenog za investicije unutar industrijskih zona u KS, povećanje broja korisnika industrijskih zona, povećanje raspoloživih kapaciteta u start-up inkubatorima, razvijen minimalno jedan tehnološki centar	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	3.500.000 KM na godišnjem nivou	Ministarstvo privrede KS, lokalne zajednice u KS	Ministarstvo privrede KS u saradnji sa lokalnim zajednicama i drugim nosiocima razvoja preduzetničke infrastrukture	Redizajn programa - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
4	Redizajn podrške preduzetništvu ciljanih grupa (mladi, žene, start-up subjekte, IT preduzetništvo, izvozno orijentisane "tradeable" usluge, obrtnici)	Programi podrške (grant šeme za nabavku nove opreme, sufinansiranje troškova usvajanja standarda kvaliteta, obuka pripravnika, mentoring, itd.) prilagođeni specifičnim zahtjevima pojedinih ciljanih grupa	Poduzetnici sa područja KS - mladi, žene, IT poduzetnici, BPO preduzetnici, obrtnici	Rast broja održivih, inovativnih preduzetnika iz kategorije mladih, žena, IT, BPO	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	700.000 do 1.000.000 godišnje	Ministarstvo privrede KS	Ministarstvo privrede KS	Prva polovina 2020.
5	Podrška socijalnom preduzetništvu	Razviti program podrške biznisima u domenu socijalnog preduzetništva; posebno prepoznati ovaj segment preduzetništva kroz više poticaje i sl.; registar socijalnih preduzetnika, itd.	Postojeći i potencijalni socijalni poduzetnici	Rast broja inovativnih socijalnih poduzetnika, povećanje zaposlenosti u domenu socijalnog preduzetništva	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	100.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS...	Ministarstvo privrede KS u saradnji sa Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice	Pilotiranje u 2020. ili 2021. godini
6	Raziti program podrške kreativnoj industriji na području KS	Program promocije kreativne industrije na području KS, povezivanje sa turizmom, kulturnim institucijama, itd.	Biznisi iz oblasti kreativne industrije	Rast broja registrovanih subjekata i broja zaposlenih u doмену kreativne industrije	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	100.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS, Turistička zajednica KS, Ministarstvo kulture i sporta	Ministarstvo privrede KS	Redizajn programa - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
7	Redizajn podrške poljoprivrednicima	Podrška inovativnim biznisima u domenu poljoprivrede i proizvodnje hrane, povezivanje sa tržištem	Inovativni biznisi iz domena poljoprivrede i proizvodnje hrane	Rast broja inovativnih poduzetnika u poljoprivredi i proizvodnji hrane	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	300.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS	Ministarstvo privrede KS	Redizajn programa - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
8	Redizajn podrške udruženjima	Na projektima bazirani programi podrške udruženjima (obrtnici, poslodavci, Komora, udruženja po industrijama)	Udružena obrtnika, poslodavaca, sektorska udruženja, itd.	Unapređenje saradnje poslovnih subjekata, podrška projektima od značaja za ključne industrije u KS	Godišnji izvještaji Ministarstva privrede KS	30.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS	Ministarstvo privrede KS	Redizajn programa - prva polovina 2020. (implementacija 2020.-2022.)
9	Veća vidljivost programa podrške maloj privredi u KS	Kroz medijske kampanje, javne nastupe, sastanke sa sektorskim udruženjima i nastavak aktivnosti na unapređenju transparentnosti osigurati veću vidljivost i interes subjekata male privrede za programe poticaja ministarstva	Mala privreda u KS, javnost	Veći broj kvalitetnih prijava na javne pozive Ministarstva, veći učinci dodijeljenih poticaja	Godišnji planovi promotivnih aktivnosti	30.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS	Ministarstvo privrede KS	Kontinuirano 2020.-2022.
10	Unaprijediti proces monitoringa i evaluacije provedenih programa	Razviti kapacitete Ministarstva (organizacijske, ljudske, infrastrukturne) za monitoring i evaluaciju realizovanih programa kroz unapređenje procedura, obrazovanje službenika i saradnju sa drugim institucijama; Razviti registar poticaja u KS	Ministarstvo privrede, Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala	Veća učinkovitost realizovanih programa	Usvojen plan monitoringa i evaluacije, Godišnji izvještaji o monitoringu, izvještaji o učincima programa, Funkcionalan registar poticaja u KS	20.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS, Turistička zajednica KS	Ministarstvo privrede, Turistička zajednica, Vijeće za reformu tržišta rada	Plan monitoringa i evaluacije - prva polovina 2020., realizacija kontinuirano 2020.-2022.

PRIORITET 3.2:
UNAPREĐENJE POSLOVNOG OKRUŽENJA I PRIVLAČENJE STRANIH INVESTITORA

Rb.	MJERA	SADRŽAJ MJERE	CILJNA GRUPA	OČEKIVANI REZULTATI	IZVOR VERIFIKACIJE	POTREBNA SREDSTVA	IZVOR SREDSTAVA	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PERIOD PROVEDBE
1.	Unapređenje poslovnog okruženja na području KS	Kroz izmjenu regulative/propisa okakšati investiranje na području KS (Zakon o koncesijama i sl.)	Potencijalni investitori, privrednici sa područja KS	Veći broj registrovanih subjekata na području KS, Privlačenje stranih investitora	Izmjene zakona ili podzakonskih akata	-	-	Ministarstvo privrede KS, Ministarstvo finansija KS, ...	Prva polovina 2020., kontinuirana aktivnost
2	Rasterećenje privrede kroz smanjenje/ukidanje parafiskalnih nameta	Izmjena regulative/propisa koji povećavaju troškove poslovanja privatnog sektora na području KS (Zakon o šumama, način obračuna cijene komunalnih usluga industrijskim kapacitetima)	Privrednici sa područja KS	Rast investicija i izvoza, veći broj registrovanih subjekata na području KS, Privlačenje stranih investitora	Izmjene zakona ili podzakonskih akata	-	-	Ministarstvo privrede, Ministarstvo komunalne privrede, KJKP	Prva polovina 2020., kontinuirana aktivnost
3	Proaktivan pristup privlačenju investicija (posebno stranih) na područje KS	Oformiti one-stop-shop sistem podrške investorima pri Ministarstvu privrede KS; pripremiti/revidirati promotivne materijale (investicijski vodič, vodič za poticaje, katalog JPP projekata); podrška investicijskim konferencijama; brednidranje KS	Potencijalni strani investitori	Rast broja stranih investicija na području KS, rast iznosa stranih ulaganja	Statistički podaci o stranim investicijama na području KS	200.000 do 300.000 KM godišnje	Ministarstvo privrede KS, Turistička zajednica KS	Ministarstvo privrede KS	Kontinuirano godišnje
4	Strateški pristup razvoju ključnih industrija u KS	Priprema i usvajanje Strategije razvoja turizma na području KS; Priprema godišnjih izvještaja o realizaciji Studije razvoja IT sektora; Program razvoja kreativne industrije u KS	Industrije u kojima KS bilježi komparativne prednosti: sa turizmom povezane industrije u KS, IT, kreativna ekonomija	Sistemski pristup razvoju privrednih grana od strateškog značaja za KS što će osigurati nastavak pozitivnih trendova u pogledu broja registrovanih subjekta, broja zaposlenih, rasta broja turisata i noćena na području KS	Usvojena Strategija razvoja turizma u KS; Usvojeni izvještaji o realizaciji Studije razvoja IT sektora; Usvojen program zazvoja kreativne industrije	30.000 KM	Ministarstvo privrede KS, Turistička zajednica KS	Ministarstvo privrede KS, Turistička zajednica KS	Priprema programa 2020. godina, redovni godišnji izvještaji